

บทที่ 3

ประชาธิปไตยกับการอ้างความชอบธรรมด้วยประชาชน ของสังคมนิยมไทยเมื่อ พ.ศ. 2549

หากพิจารณาปรากฏการณ์ที่ “ประชาธิปไตย” ได้กลายมาเป็นความจริงร่วม (universal truth) ของโลกหลังสงครามเย็นที่ประชาธิปไตยได้กลายเป็นสิ่งที่ก้าวข้ามวัฒนธรรม การพยายามนิยาม/สร้างความหมายกันไปแล้วแต่สังคมนิยม ดังเช่นที่กล่าวถึงในประเทศในยุโรปและอเมริกาที่เปรียบดังผู้ส่งออกประชาธิปไตยเองก็ไม่ได้มีการยอมรับกันอย่างเอกฉันท์ จะว่าไปแล้วสิ่งที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” จึงมีลักษณะที่กลวงเปล่าและรอการแต่งเติมความหมาย¹ และนั่นย่อมก่อให้เกิดความรับรู้ที่แตกต่างกันไปได้ ในสังคมนิยมไทยเองนั้นก็เช่นกัน หลังการล่มสลายของโลกคอมมิวนิสต์ได้ส่งผลให้สังคมนิยมไทยสร้างนิยาม/ความหมายให้กับ “ประชาธิปไตย” กันมาโดยตลอด และหลักหมายที่สำคัญคือใน พ.ศ. 2540 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐² ซึ่งเรียกกัน

¹ เกษียร เตชะพีระ, “การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วยประชาธิปไตย: บทนำเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี,” รัฐศาสตร์สาร 45 ปีที่ 19 ฉ. 1 (มีนาคม 2537) : 9 – 11. อนึ่งเกษียรใช้คำว่า “คำล่องลอย (free-floating signifier)” ซึ่งเข้าใจว่าเป็นคำของนักสัญศาสตร์ชื่อโคลด เลวี-สโตรส (Claude Levi-Strauss) ซึ่งคำเดียวกันนี้ในสำนวนแปลของไชยรัตน์ เจริญสินโอฬารจะเรียกว่า “รูปสัญลักษณ์ที่ล่องลอย” โดยอธิบายว่า “เมื่อภาษาของมนุษย์เป็นเรื่องของรหัส/กฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดความหมาย ฉะนั้นเมื่อเผชิญกับสิ่งที่ไม่รู้มาก่อน ไม่เคยเข้าใจมาก่อน ก็พูดไม่ได้ เข้าใจไม่ได้ ด้วยไม่มีรหัส/กฎเกณฑ์กำหนดให้พูดในเรื่องนั้นๆ... ความหมายสัญลักษณ์จึงไม่มีทำให้รูปสัญลักษณ์ไม่มีอะไรเกาะเกี่ยว... รูปสัญลักษณ์มักก้าวไม่ทันความหมายสัญลักษณ์ เพราะมีสิ่งที่เราไม่รู้มากมายเมื่อเป็นเช่นนี้ทุกภาษาจึงมีรูปสัญลักษณ์ที่ล่องลอย...” โดยละเอียดโปรดดู ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, สัญวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษารัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ: วิชาฯ, 2545), น. 113 – 114. และมีตัวอย่างการนำเอาความคิดเรื่องรูปสัญลักษณ์ที่ล่องลอยมาอธิบาย “ประชาธิปไตย” ที่เรื่องเดียวกัน, น. 258.

² จงใจใช้ตัวเลขไทยเพื่อให้เป็นไปตามที่ปรากฏบนปกของเอกสารชิ้นนั้นๆ และจากนี้หากมีการใช้ตัวเลขไทย ณ จุดใดของภาคนี้ฉบับนี้ นั้นหมายความว่า เป็นรูปแบบของตัวเลขที่ปรากฏอยู่ในส่วนของเอกสารนั้นๆ

ในภาษาที่ไม่เป็นทางการว่ากันว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ซึ่งโดยนัยก็คือการสื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่เป็นประชาธิปไตยที่สุด แม้โดยประวัติศาสตร์การเมืองไทยนั้นการตื่นตัวในประชาธิปไตยนั้นไม่ได้เพิ่งเริ่มต้นเมื่อปี 2540 ก็ตาม ทว่าหน้าประวัติศาสตร์การเมืองไทยหลัง พ.ศ. 2540 กลับเป็นช่วงเวลา “ประชาธิปไตย” ถูกพูดถึง/คิดถึงได้อย่าง “ดูราวกับว่า” วุ่นวายอย่างที่สุดครั้งหนึ่ง แต่ก่อนหน้านั้นภาคนิพนธ์ฉบับนี้ใคร่ขออธิบายให้เห็นภาพกว้างของสังคมการเมืองของไทยเพื่อเป็นฐานในความเข้าใจร่วมกันเบื้องต้นดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญกับประชาธิปไตยไทย

ตามหลักการของลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) รัฐธรรมนูญมีความสำคัญในการเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งผู้ปกครองจะละเมิดมิได้และเป็นบทบัญญัติจำกัดหน้าที่ของผู้ปกครอง และป้องกันมิให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ รัฐธรรมนูญของบางประเทศให้รัฐสภาใช้อำนาจควบคุมฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครอง รวมทั้งให้ศาลทำหน้าที่ป้องกันมิให้ฝ่ายบริหารละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย

สำหรับประเทศไทยเริ่มมีความคิดที่จะนำรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศจนความคิดนั้นกลายมาเป็นการปฏิบัติเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ดังกล่าวไว้โดยหลักการทั่วไปแล้วนั้นรัฐธรรมนูญกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง และกำหนดวิธีแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองไว้อย่างแจ่มชัด ตามความเชื่อที่ว่ารัฐธรรมนูญที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ ในขณะที่สังคมไทยนั้นรัฐธรรมนูญฉบับใดที่ผู้ปกครองไม่เต็มใจปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องเปลี่ยนให้เป็นไปตามความประสงค์ของตนประเทศไทยจึงมีการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง เพราะเป็นเครื่องมือในการปกครองอำนาจ รัฐธรรมนูญของประเทศไทยบางฉบับ แสดงให้เห็นความสำคัญแก่ผู้ทรงอำนาจในขณะนั้น ได้แก่รัฐธรรมนูญของไทยฉบับแรก ฉบับวันที่ 27 มิถุนายน 2475 บัญญัติในมาตรา 2 ว่า “คณะกรรมการราษฎรอยู่ในฐานะที่จะใช้อำนาจปกครองแทนราษฎรได้เท่าเทียมกับพระมหากษัตริย์” และรัฐธรรมนูญของไทยฉบับวันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 บัญญัติไว้ในมาตรา 17 ว่า “ให้มีสภานโยบายแห่งชาติ ประกอบด้วยบุคคลในคณะปฏิวัติ” และในมาตรา 18 และ 23 ว่า “สภานโยบายมีอำนาจหน้าที่กำหนดแผนนโยบายแห่งรัฐ” และประธานสภานโยบายแห่งชาติมีอำนาจถวายคำแนะนำต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการแต่งตั้งและถอดถอนนายกรัฐมนตรีเจตนารมณ์ของคณะราษฎรเมื่อทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองวันที่ 24 มิถุนายน 2475 คือ ให้ประเทศไทยมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมี

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด หากจะกล่าวโดยรวมแล้วรัฐธรรมนูญของประเทศไทยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่รัฐบาลประกาศใช้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศเป็นการชั่วคราว และประเภทที่รัฐบาลประกาศใช้เป็นทางการรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมีข้อความแตกต่างกัน วางหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ต่างกัน การศึกษารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ จะทำให้ทราบเจตนาของผู้สร้างรัฐธรรมนูญและมีผลอย่างไรต่อการเมืองการปกครองของประเทศ³

ข้อความสังเขปประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญกับสังคมการเมืองไทยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านับแต่ประเทศไทยเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น นวัตกรรมทางการเมืองชิ้นแรกที่ถูกนำเสนอก็คือรัฐธรรมนูญนั่นเอง ความสำคัญของรัฐธรรมนูญถูกอธิบายโดยเสน่ห์ จามริกไว้ว่า

“(รัฐธรรมนูญ – ผู้เขียน)...นั่นก็คือ ความเป็นจริงเกี่ยวกับ สัมพันธภาพทางอำนาจหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเป็นจริงเกี่ยวกับระบบและกระบวนการภายในสังคมการเมืองหนึ่งๆ อันเป็นตัวกำหนดแจ่มแจ้งว่าใครได้อะไร เมื่อไร แล้วก็อย่างไร... สัมพันธภาพทางอำนาจกำหนดขึ้นและแสดงออกในรูปของสถาบันการเมืองต่างๆ และระบบสถาบันการเมืองเช่นว่านี่คือรัฐธรรมนูญ ในแง่นี้ รัฐธรรมนูญจึงเปรียบเสมือนอัตตชีวะประวัติของความสัมพันธ์ทางอำนาจในรัฐ”⁴

การที่เสน่ห์กล่าวว่า “รัฐธรรมนูญจึงเปรียบเสมือนอัตตชีวะประวัติของความสัมพันธ์ทางอำนาจในรัฐ” ได้ตอกย้ำว่าสังคมการเมืองไทยในเวลาหนึ่งนั้น รัฐธรรมนูญเปรียบได้ดั่งสถาบันทางการเมืองที่เปรียบดั่ง “ภาพสะท้อน” ให้เห็นที่ทางทางอำนาจที่สัมพันธ์กันอยู่ในสังคมการเมืองไทย ขณะเดียวกันก็กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญจึงเป็นสิ่งที่ใช้จัดการให้ส่วนต่างๆ ในสังคมไทยมีที่ทาง “ที่เหมาะสม” ตามที่รัฐธรรมนูญ (และผู้มีอำนาจในการร่างรัฐธรรมนูญ) เห็นควร รัฐธรรมนูญกลายเป็นสิ่งที่ใช้จัดการกับทุกภาคส่วนไม่เว้นแม้แต่ส่วนที่เคยอยู่สูงส่งกว่าส่วนอื่นใดทั้งหมดอย่างพระมหากษัตริย์ อาทิ

³ เชาวนะ ไตรมาส, ขอเดสรัฐธรรมนูญไทย, (กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา, 2540), น. 11

⁴ เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), น. 9 – 10.

“พระองค์เจ้าธานีฯ (กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร หรือพระองค์เจ้าธานีนิติ – ผู้เขียน) เสนอในบทความ (Thai Old Siamese Conception of Monarchy – ผู้เขียน) ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญอยู่แล้วมาแต่โบราณกาล คือ พระมนูธรรมศาสตร์ รัฐธรรมนูญอย่างหลัง ๒๔๗๕ เป็น pure foreign institution ภายใต้รัฐธรรมนูญตามประเพณีนี้ พระมหากษัตริย์มิได้ทรงมีอำนาจล้นฟ้าไร้ขอบเขต แต่พระราชอำนาจต้องอยู่ในกรอบของทศพิธราชธรรม และธรรมเนียมอื่นๆมากมาย นั่นคือต้องทรงเป็นธรรมราชา... พระมหากษัตริย์ไทยเป็น The Great Elect อยู่แล้วคือประชาชนร่วมใจเลือกแล้วเกิดทูนขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดินตามคติ อเนกชนนิกรสโมสรรสมมติ”⁵

การที่พระองค์เจ้าธานีนิติกล่าวว่า “สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญอยู่แล้วมาแต่โบราณกาล คือ พระมนูธรรมศาสตร์” ไม่ว่าจะ เป็นข้อเท็จจริงในทางทฤษฎีหรือไม่ แต่จากการที่พระองค์เจ้าธานีนิติทรงมีบทบาทที่สำคัญในอภิรัฐมนตรีสภาที่ขัดขวางการปฏิรูปการเมืองไทยของรัชกาลที่ 7 ก่อน พ.ศ. 2475 และต่อมาความคิดของพระองค์เจ้าธานีนิติได้กลายเป็นข้ออ้างสำคัญในเรื่องอุดมการณ์ฝ่ายกษัตริย์นิยมในเวลาต่อมา ความคิดของพระองค์เจ้าธานีนิติจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าหลังจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 นั้นรัฐธรรมนูญได้กลายมาเป็นข้ออ้างอิงที่สำคัญ (principle) ยิ่งสำหรับสังคมการเมืองไทย การเปลี่ยนแปลงนี้ดูได้จากหลักฐานสำคัญในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ที่ว่า

“ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่าประเทศนี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ทำให้ประเทศมีอิสรภาพพ้นมือจากข้าศึก ... คณะราษฎรไม่มีประสงค์ทำการชิงราชสมบัติ ฉะนั้นจึงขอเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ต่อไป แต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมนูญการปกครองของแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎรได้แจ้งความเห็นนี้ให้กษัตริย์ทราบแล้วเวลานี้ยังอยู่ใน

⁵ ธงชัย วินิจกุล, “ข้ามให้พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา,” (เอกสารประกอบการปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2548 ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 2516, 14 ตุลาคม 2548), น. 8 – 9. (อัดสำเนา)

ความรับผิดชอบ ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนดโดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูกลดอำนาจลงมา ก็จะถือว่าทรยศต่อชาติ และก็เป็นกรำจำเป็นที่ประเทศจะต้องมีการปกครองอย่างประชาธิปไตย กล่าวคือ ประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา”⁶

และจากหนังสือกราบบังคมทูลเพื่อทูลเชิญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับสู่พระนครที่ว่า

“คณะราษฎรไม่ประสงค์จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันใหญ่ยิ่งก็เพื่อที่จะมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนคร ทรงเป็นกษัตริย์ต่อไปโดยอยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน....”⁷

รัฐธรรมนูญในสังคมการเมืองไทยได้กลายมาเป็นข้ออ้างสำคัญในการกล่าวอ้างความชอบธรรมจึงไม่น่าแปลกใจที่ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา การเรียกร้องในการเมืองจึงมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การมี” และ “การไม่มี” รัฐธรรมนูญ พุฒในอีกทางหนึ่งรัฐธรรมนูญกลายเป็นสถาบันที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในการสร้างความชอบธรรม (authority) ให้กับการเมืองไทย สังคมการเมืองไทยจึงเป็นสังคมที่วางสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง” ไว้บน กฎหมาย, กฎเกณฑ์, ระเบียบ ฯลฯ ของรัฐธรรมนูญที่เป็นลักษณะวัตถุวิสัย (objective) โดยเชื่อกันว่าปลอดจากอคติของใครคนใดคนหนึ่ง ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญจึงไม่ติดอยู่กับคุณลักษณะทางอัตวิสัย (subjective) ของคนเพียงคนเดียว หรือกลุ่มเดียว เช่นพระมหากษัตริย์

⁶ “ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1,” ใน เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2471-2477, รวบรวมโดย ชัยอนันต์ สมุทรวณิช และ ชัตติยา กรรณสูตร, (กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532), น. 168-170. (เน้นโดยผู้เขียน).

⁷ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมือง ในการปฏิวัติสยาม 2475, (กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2533), น. 93. (เน้นโดยผู้เขียน).

และสถาบันกษัตริย์อีกต่อไป เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ก่อนการเคลื่อนไหวของมวลชนในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ล้วนแต่จะอยู่ในกรอบของการอ้างอิงตัวรัฐธรรมนูญแทบทั้งสิ้น และจากการที่รัฐธรรมนูญมีความสำคัญต่อการอ้างอิงความชอบธรรมในการปกครองมากที่สุด ในสังคมการเมืองไทยช่วงดังกล่าว จึงไม่น่าแปลกใจว่าช่วงเวลา 39 ปี (พ.ศ. 2475 – 2516) ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญถึง 9 ฉบับ รวมถึงรัฐประหารที่ส่งผลต่อการเขียนหรือการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่อีก 6 ครั้ง และการกบฏอีก 4 ครั้ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาธิปไตยในสังคมการเมืองไทยในช่วงดังกล่าวเป็นเรื่องของการแย่งชิงที่ทางในอำนาจการปกครองบนฐานของรัฐธรรมนูญนั่นเอง ดังที่บัณฑิต จันทรโรจนกิจ สรุปไว้ว่า

“...มีกระแสความคิดที่พอจะสรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญอยู่ในฐานะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งในความหมาย “เก่า” และ “ใหม่” อยู่ในฐานะความเจริญก้าวหน้าของชาติ, ในฐานะโครงสร้างอำนาจรัฐสมัยใหม่หรือเป็นกลไก และอยู่ในฐานะของ “สัญลักษณ์” ของระบอบประชาธิปไตย”⁸

จาก 14 ตุลาคม 2516 สู่อำนาจประชาชนแบบนักคิดธรรมกับรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สำหรับผู้เขียนแล้วถือเป็นหลักหมายที่สำคัญของการเมืองการปกครองไทยที่เป็นรองเพียงเหตุการณ์ปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เพราะหาก การปฏิวัติครั้งแรกและครั้งเดียวของไทยเมื่อ พ.ศ. 2475 คือการแนะนำให้สังคมไทยรู้จักกับ “ประชาธิปไตย” เหตุการณ์ 14 ตุลา ก็คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้สังคมไทยรู้จักกับคำว่า “ประชาชนในระบอบประชาธิปไตย”

จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อาจกล่าวได้ว่าการเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม นั้น มีเชื้อตั้งแต่ การรัฐประหารตนเองของจอมพล ถนอม กิตติขจรเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ส่งผลให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2511 ซึ่งใช้เวลาร่างยาวนานกว่า 9 ปี รวมทั้งสถานภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2511 ตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวต้องถูกยกเลิกไปด้วย การยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 และกลับไปใช้รัฐธรรมนูญการ

⁸ บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, รัฐธรรมนูญสถาปนา: ชีวิตและชะตากรรมของประชาธิปไตยในวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2549), น. 173.

ปกครองที่มีเนื้อหาเหมือนกับธรรมนูญ พ.ศ. 2502⁹ การกระทำดังกล่าวคือความพยายามที่จะประกัน สถานภาพในการกุมอำนาจอธิปไตยจากการทำรัฐประหารดังกล่าว ซึ่งอันที่จริงก็เปรียบได้กับ “จารีตปฏิบัติ” ที่เกิดขึ้นมาตลอดหลังการรัฐประหารทุกครั้ง แต่ไม่ใช่สำหรับครั้งนี้เพราะกระแสสังคมที่ต้องการประชาธิปไตย (ต้องการรัฐธรรมนูญ) มากกว่า 9 ปีเมื่อมาเจอกับการรัฐประหารครั้งนี้ การยกเลิกรัฐธรรมนูญกลายเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้น ที่สำคัญคือการยกเลิกสภาอันเป็นผลจากการเลือกตั้ง ซึ่งเปรียบได้กับว่าเป็นการละเมิด สิทธิในทางการเมืองภาคปฏิบัติของพวกเขาสมาชิกในสังคมนการเมืองเรื่องเดียวที่มีอยู่ในขณะนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นคือกระแสการเคลื่อนไหวจากกลุ่มนักศึกษาอย่างแพร่หลาย ในหลายกรณีเช่น กรณี “กฎหมายโบว์ดำ” ที่เป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะเข้าแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม, กรณี “เซซาโว” ที่มีการลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ทุ่งใหญ่ เซซาโว จังหวัด กาญจนบุรี, การสั่งลอบซื้อนักศึกษา 9 คนผู้จัดทำหนังสือซึ่งมีเนื้อหาล้อเลียนรัฐบาลของมหาวิทยาลัยรามคำแหง จนนำไปสู่การเดินขบวนของนักศึกษาเมื่อวันที่ 20-22 มิถุนายน พ.ศ. 2516 และการสั่งจับกุมแกนนำกลุ่มเรียกร้อง รัฐธรรมนูญ 11 คนในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2516 ขณะที่กำลังแจกใบปลิวต่อต้าน รัฐบาล ก็ได้ทำให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาลที่ “ดูแก่อำนาจ” สมบูรณ์ ก่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดการชุมนุมครั้งใหญ่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ จนนำมาสู่เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลา 2516 ในที่สุด¹⁰ เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ถือได้ว่าเป็นหลักหมายที่สำคัญสำหรับประชาธิปไตยไทยอย่างยิ่งดังที่ เสกสรรค์ ประเสริฐกุลอธิบายภาพของสังคมนการเมืองไทยไว้ว่า

“...ระบอบประชาธิปไตยที่ถูกสร้างขึ้นในประเทศไทย จึงเป็นผลผลิตทางอัตวิสัยของผู้นำ และชนชั้นนำไทยในแต่ละยุคสมัย คนเหล่านี้อ่านความเป็นจริงในสังคมไทย และอ่านหลักการดั้งเดิมของประชาธิปไตยแตกต่างกัน กระทั่งในบางกรณี ถึงกับจงใจตัดแปลงโครงสร้างประชาธิปไตยให้สอดคล้องผลประโยชน์ของตนเอง... เรื่องสิทธิ, เสรีภาพ, ความเสมอภาค ฯลฯ นั้นไม่มีมโนภาพ (concept –

⁹ คณิน บุญสุวรรณ, ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, 2540), น. 35-36.

¹⁰ จรัล ดิษฐาอภิชัย, ก่อนจะถึง 14 ตุลา: บันทึกความทรงจำเกี่ยวกับพัฒนาการและบทบาทของขบวนการนักศึกษายุคนอม-ประภาส, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมฆขาว, 2546), น. 102-106, 120-124, 144-146, 154-162, 169-173.

ผู้เขียน) อะไรเช่นนี้แม้แต่น้อย”¹¹

และ

... ในการนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้กับรัฐชาติสมัยใหม่นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างของสังคม หรือชาติ และตราบดที่ส่วนของสังคม ไม่มีอำนาจจริง ระบอบประชาธิปไตยก็ยากที่จะปรากฏจริง... ในกรณีของประเทศไทย ระบอบประชาธิปไตยมิได้ถูกสถาปนาขึ้นพร้อมกับการก่อรูปของรัฐสมัยใหม่ ยิ่งกว่านั้นการเกิดของชาติในความหมายสมัยใหม่ก็มีจุดอ่อนหลายประการ เพราะฉะนั้นการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยจากรัฐผู้ปกครองจึงไม่ใช่เรื่องง่าย... เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นับเป็นห้วงเวลาหัวต่อที่สำคัญที่สุดในทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม... เป็นครั้งแรกที่ภาคสังคมได้แสดงเจตนารมณ์อย่างมีพลังในอันที่จะมีบทบาทในการควบคุมและกำหนดทิศทางของรัฐ...”¹²

ต้องกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่าที่เสกสรรค์กล่าวถึงนี้มีได้มองว่า 14 ตุลาเป็นเพียงการแสดงเจตนารมณ์ของสังคมในทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันไปถึงเรื่องเศรษฐกิจ และสังคมโดยรวมด้วย เหตุการณ์ 14 ตุลาคมจึงเปรียบได้กับการที่ประชาชนเรียกร้องการมี “บทบาท” ในสังคมการเมืองไทยที่มากกว่าเดิมที่เป็นเรื่องเพียงเรื่องของคนชั้นนำ, ทหาร และนักการเมืองเท่านั้น ตรงกับที่ธงชัย วินิจกุลมองว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับส่วนอื่น ๆ (ธงชัยใช้คำว่ากลุ่มทุน) เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น ธงชัยถึงกับกล่าวว่า 14 ตุลาเป็นจุดจบของอำนาจทหารในการเมืองไทยเลยทีเดียว ธงชัยมองว่าประเทศไทยได้กลายเป็นรัฐของพลเรือนที่มาจากทางเลือกตั้ง แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเป็นรัฐที่มีคุณธรรมความซื่อสัตย์ที่ไม่เอื้อประโยชน์แต่เพียงพวกพ้อง ธงชัยเรียกสิ่งนี้ว่า “ประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรม”¹³ซึ่งเป็นประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นหลังจากการที่ทหารถูกกีดกันออกจากการเมืองการปกครองอย่างมากที่สุดเท่าที่เป็นได้ จากภาพเดิม ๆ ที่ทหารและพวกพ้อง

¹¹ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชน ใน ระบอบประชาธิปไตยไทย, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2548), น. 9 – 10.

¹² เรื่องเดียวกัน, น. 68 - 71.

¹³ ธงชัย วินิจกุล, “ข้ามให้พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา”, น. 7.

อาทิ ชนชั้นนำในสังคม, กลุ่มทุนที่ผูกกับทหาร เป็นต้นเป็นภาพที่ถูกมองว่าเป็นที่มาของการเมืองแบบคอร์รัปชัน และเห็นแก่พวกพ้องมากกว่าประโยชน์สุขโดยรวม ประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมที่เกิดขึ้นหลัง เหตุการณ์ 14 ตุลาจึงเป็นประชาธิปไตยที่เป็นภาพตรงข้ามกับประชาธิปไตยแบบเดิมเป็นประชาธิปไตยที่สร้างมโนทัศน์เรื่อง นักการเมืองขี้ฉ้อล เข้ามาตัดดวงผลประโยชน์ นักการเมืองที่ทำตัวอยู่เหนือการเมืองจึงเป็นรัฐบุรุษ นักประชาธิปไตยที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งธงชัยกล่าวว่าเริ่มเห็นภาพชัดเจนที่สุดหลัง พ.ศ. 2523 ซึ่งก็เป็นเรื่องน่าสนใจว่าช่วงเวลาที่ยังกล่าวถึงนี้ตรงกับรัฐบาลของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ที่ในเวลาต่อมาก็สถาปนาตัวตนว่าเป็นรัฐบุรุษของสังคมการเมืองไทย ทว่าธงชัยก็กล่าวว่าประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมนี้เป็นการ “บิดเบี้ยว” เพราะ “แทนที่จะสนใจความสัมพันธ์ทางอำนาจของพลังการเมืองต่าง ๆ ในสังคมไทย เช่นทหาร สถาบันกษัตริย์ กลุ่มพลังประชาชน นายทุนว่าฉันแปรไปอย่างไร กลับมองแต่ว่าใครสะอาด ใครสกปรก” ประชาธิปไตยที่โดยหลักการแล้วเป็นเรื่องของความชอบธรรมทางอำนาจในการปกครอง (legitimated power) ได้กลายเป็นเรื่องกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม (morality) ซึ่งความคิดเช่นนี้เองที่ธงชัยเชื่อว่ามีผลต่อการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 หรือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ที่เป็นของประชาชนเพราะเป็นผลพวงของชัยชนะเหนือเผด็จการทหารอย่างเด็ดขาด และยังมีจุดหมายอยู่ที่การกำจัดนักการเมืองขี้ฉ้อ ไร้คุณธรรมออกจากระบบรัฐสภา¹⁴

อีกด้านหนึ่งธงชัยก็มองว่าเหตุการณ์ 14 ตุลา ยังเป็นการสถาปนาระบบการเมืองที่เอื้อประโยชน์ให้กลับกลุ่มทุนที่ใช้พลังของทุนในการเข้าสู่อำนาจในทางการเมือง โดยเฉพาะทุนจากท้องถิ่นที่มีฐานอยู่กับชนบท หรือนอกเมืองหลวง จากนั้นก็ใช้อำนาจที่ตนได้รับจัดแบ่งไปเป็นประโยชน์ให้กับฐานอำนาจของตนนั่นคือชนบท หรือท้องถิ่นที่ตนมีฐานอำนาจอยู่ สิ่งที่เกิดขึ้นคือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทุนที่เกิดขึ้นใหม่นี้ กับกลุ่มที่มีพลังทางการเมืองในเมืองหลวง เช่นชนชั้นกลาง, กลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่ามาตรฐาน และสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งที่มีอำนาจ ได้พยายามผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเมืองโดยการผลักดัน หรือลดอำนาจของทุนท้องถิ่น เพื่อสถาปนา

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, น. 3 - 4.

ประชาธิปไตยที่ชนชั้นกลาง, คนมีการศึกษาสูง เชื่อว่าถูกต้องตามแบบฉบับ¹⁵

กล่าวได้ว่าช่วงเวลานับตั้งแต่ปี 2516 - 2531 เป็นช่วงเวลาของการสร้างข้ออ้างอิง (principle) ให้กับประชาธิปไตยไทยขึ้นมาอีกชุดหนึ่งคือศีลธรรม รวมถึงการมาถึงของตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญตัวใหม่ของสังคมการเมืองไทยคือ คนชั้นกลาง ซึ่งหลักหมายที่สำคัญคือในเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่ชนชั้นกลางถูกสังคมไทยรับรู้ว่ามีบทบาททางการเมืองที่โดดเด่นยิ่ง ชนชั้นกลางถูกเสนอภาพว่าเป็นผู้ตื่นตัวทางการเมือง, มีการศึกษาสูง รวมถึงมีคุณธรรม และจริยธรรมสูง จึงไม่น่าแปลกใจว่าการปฏิวัติล้มล้างรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณจึงเป็นเรื่องที่ชนชั้นกลางเห็นว่าสมควร อันเป็นผลมาจากภาพพจน์ไม่ดีของรัฐบาลในเรื่องคอร์รัปชันซึ่งขัดกับความต้องการทางการเมืองแบบที่ยอมรับได้ของชนชั้นกลางทั้งหลาย¹⁶ การรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ชนชั้นกลางยอมรับ และคาดหวังได้ และไม่น่าแปลกใจอีกเช่นกันที่ความพยายามที่จะสืบทอดอำนาจหลังรัฐประหารของ พล.อ. สุจินดา คราประยูรได้ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มชนชั้นกลางอย่างกว้างขวาง พฤติกรรมของพล. อ. สุจินดาหลังจากรัฐประหารที่เปรียบได้กับหัวหอกของนักประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมตามความหมายของธงชัย จึงกลายเป็นผู้ฉ้อฉล, ตระบัดสัตย์ และกลายเป็นผู้ที่จะนำประชาธิปไตยกลับไปสู่รูปแบบก่อน 14 ตุลา 2516 อีกครั้งไปได้

ในแง่นี้ หากพิจารณาอย่างคร่าวๆ อาจเหมารวมเหตุการณ์พฤษภาคมปี 2535 ว่าไม่ได้แตกต่างกับการเคลื่อนไหวเมื่อ 14 ตุลา 2516 เพราะทั้งสองเหตุการณ์ล้วนแล้วแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ประชาชนลุกขึ้นมาขับไล่การผูกขาดอำนาจของกองทัพทั้งคู่ ทว่าหากพิจารณาให้ดีจะเห็นถึงความต่างที่สำคัญของ 2 เหตุการณ์นี้ เพราะในขณะที่เหตุการณ์ 14 ตุลาเป็นการล้มล้างการผูกขาดอำนาจรัฐ เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้กลุ่มการเมืองอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนใน

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 11. การมองภาพรวมของธงชัยส่วนนี้ไม่ต่างไปจากที่เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นำเสนอผ่านมโนทัศน์สองนคราประชาธิปไตย โปรดดู เอนก เหล่าธรรมทัศน์, สองนคราประชาธิปไตย: แนวทางปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อประชาธิปไตย. (กรุงเทพฯ: สนพ. มติชน, 2538). มากกว่านั้นยังมีการวิเคราะห์ถึงการที่ชนชั้นกลางต้องการรัฐบาลที่มีคุณธรรม จริยธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นประชาธิปไตยก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ต้องเป็นประชาธิปไตยแบบที่ให้ประชาชนรากหญ้าเข้ามามีส่วนร่วม โปรดดู Kasien Tejapira, "Post-Crisis Economic Impasse and Political Recovery in Thailand: The Resurgence of Economic Nationalism," Critical Asian Studies 34 (September 2002) : 330.

¹⁶ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มีอบมีถือ, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2536), น. 73-80.

อำนาจทางการเมือง แต่เหตุการณ์ พฤษภา 2535 กลับไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อล้มล้างการผูกขาดอำนาจรัฐแต่อย่างใด หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเป็นประชาธิปไตยในการต่อรองทางการเมืองของคนชั้นกลาง สังเกตได้จากข้อเรียกร้องของผู้เคลื่อนไหวที่ต้องการให้การเมืองเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ที่มีนักการเมืองศีลธรรม และจริยธรรม ปราศจากการคอร์ปชั่น โดยไม่ได้ตั้งคำถามกับความชอบธรรมอื่นๆในทางการเมืองแต่อย่างใด¹⁷

อีกทางหนึ่งลักษณะทางการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่อันเป็นผลจากเหตุการณ์พฤษภา 2535 ก็คือสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน” เสกสรรค์กล่าวว่า

“...บรรยากาศหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ นับว่ามีส่วนอย่างยิ่งในการปลุกจิตสำนึกทางการเมืองของภาคประชาชนขึ้นมาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลุกกระแสที่ต้องการให้มีการปรับปรุงระบอบการเมืองการปกครองเสียใหม่ ให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น และขยายประชาธิปไตยสู่รากหญ้ามากขึ้น...”¹⁸

เสกสรรค์ยังกล่าวถึงสาเหตุหลักที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวมากขึ้น (ไม่เฉพาะแต่ชนชั้นกลาง และคนในเมืองหลวง) เป็นเพราะการที่ประชาชนจำนวนมากยังเข้าไม่ถึง (inaccessibility) กระบวนการใช้อำนาจของรัฐที่มุ่งสนองตอบแต่เพียงการขยายตัวของทุนโดยไม่สนใจส่วนอื่น ๆ ที่เสียเปรียบเท่าที่ควร การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนจึงกลายเป็นความจำเป็นทางการเมือง (political necessity) ของประชาชนในระดับรากหญ้าเพื่อรักษาลิทธิประโยชน์อันชอบธรรมของตน และพวกตน¹⁹

สภาวการณ์ของสังคมการเมืองไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง เหตุการณ์พฤษภาคม 2535 จึงได้สร้างแหล่งอ้างอิง (principle) ใหม่ขึ้นให้กับการรับรู้ทางการเมืองในสังคมการเมืองไทยนั่นคือ “ประชาชน” หรือกล่าวให้ชัดก็คือประชาธิปไตยไทยที่เคยพูดถึง/คิดถึงแต่เพียงเรื่องของรัฐธรรมนูญ ได้มีที่ทางให้เกิดการพูดถึง/คิดถึงประชาชนในสถานะของแหล่งอ้างอิงที่มาของความชอบธรรมในการปกครองในรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้เป็นในลักษณะรอรับ (passive role)

¹⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538), น. 167-168.

¹⁸ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชน ใน ระบอบประชาธิปไตยไทย, น. 165.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 97.

แต่เป็นประชาชนที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในเชิงรุก (active role) ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นส่วนของชนชั้นกลาง หรือส่วนของรากหญ้าก็ตาม สภาวการณ์เช่นนี้เองส่งผลต่อสังคมการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 เป็นอย่างยิ่ง

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนกับประชาธิปไตยไทย

เกษียร เตชะพีระได้สรุปว่าสิ่งที่เกิดกับการเมืองไทยหลัง พ.ศ. 2535 จนถึงรัฐธรรมนูญ 2540 คือกระแสปฏิรูปเสรีนิยมที่เป็นกระแสของนักวิชาการ, ปัญญาชน, นักธุรกิจที่ต้องการเศรษฐกิจที่มีความเป็นเสรีนิยมมากขึ้น ปฏิเสธระบบอุปถัมภ์ ต้องการการเมืองที่มีประสิทธิภาพ และอีกกระแสหนึ่งคือกระแสปฏิรูปประชาธิปไตยที่เป็นของฝ่ายประชาชน และเอ็นจีโอ ที่ต้องการการเมืองที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมมากขึ้น ที่ทั้ง 2 กระแสนี้จะขัดแย้งกันอยู่แต่ก็ควบคู่กัน ปัญหาของรัฐบาลของทักษิณที่เกษียรชี้ให้เห็นคือทักษิณบริหารราชการแผ่นดินอย่างเป็นทางการเป็นปฏิปักษ์กับทั้ง 2 กระแสดังกล่าว ซึ่งเกษียรเห็นว่าเป็นผลจากปัจจัย 3 ข้อคือ วิฤติเศรษฐกิจปี 40 ที่ทำให้กลุ่มทุนจำนวนมากอ่อนกำลังลงมากกว่ากลุ่มทุนของพรรคไทยรักไทยซึ่งส่งผลต่อปัจจัยที่สองคือกลุ่มทุนของพรรคไทยรักไทยที่มีความเหลื่อมล้ำสูงกว่ากลุ่มทุนอื่น ๆ ได้ใช้ช่องว่างของรัฐธรรมนูญในเรื่องรัฐบาล และฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งเข้ามากุมอำนาจในการเมือง จากรัฐธรรมนูญที่ปฏิรูปเสรีนิยม และปฏิรูปประชาธิปไตย กลายเป็นว่าทักษิณใช้ช่องทางจากรัฐธรรมนูญปฏิรูปอำนาจนิยมจนกลายเป็นนายกรัฐมนตรีที่รวบอำนาจไว้เพียงผู้เดียว จนนำไปสู่ปัจจัยสุดท้ายคือการสร้างรัฐอำนาจรวมศูนย์ที่เป็นแบบรัฐนิยมที่รวมศูนย์อำนาจในระดับสูง²⁰ ซึ่งสภาวการณ์ดังกล่าวนี้เองดำรงอยู่และพัฒนามากขึ้นลงถึง 9 ปีก่อนที่จะเกิดรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 ในช่วงดังกล่าวหากพิจารณาอาจพอจะแยก “กลุ่มความคิด” ที่ปรากฏขึ้นในสังคมการเมืองออกได้อย่างน้อย 3 กลุ่มคือ

²⁰ เกษียร เตชะพีระ, บุขกับทักษิณ, (กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2547), น. 198 – 204.

1. กลุ่มแรก : 16 ล้านเสียง คือ ความชอบธรรมของข้าพเจ้า

รัฐบาลแรกที่ก้าวสู่อำนาจหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนคือรัฐบาลของ พตท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย หากกล่าวอย่างเป็นธรรมในด้านหนึ่ง ทักษิณเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 23 ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยนับว่าเป็นบุคคลที่สมควรได้รับการบันทึกว่าเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่อยู่ในตำแหน่งจนครบวาระ 4 ปี เป็นนายกรัฐมนตรีที่เรียกได้ว่ามีจำนวนของผู้เห็นชอบที่ให้ความชอบธรรมในการบริหารประเทศมากที่สุดของประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย และคงปฏิเสธไม่ได้อีกด้วยว่า ขณะเดียวกันก็เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่ทำให้สังคมนครเมืองไทยต้องหันกลับมาตั้งคำถามต่อ “ประชาธิปไตย” ใหม่อีกครั้งเช่นกัน เพราะหากจะกล่าวอย่างตรงไปตรงมาและเป็นกลางทักษิณ และพรรคไทยรักไทย คือผลผลิตของวิวัฒนาการการเมืองของสังคมนครเมืองไทย (รวมถึงประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมของธงชัย) ที่มีบทสรุปว่า “หากต้องการให้รัฐบาลมีเสถียรภาพเพื่อทำให้การบริหารราชการแผ่นดิน ไม่สะดุดลงกลางคัน (วาระ) จากการแย่งอำนาจระหว่างนักการเมืองในสภา สังคมไทยต้องมีฝ่ายบริหารที่เข้มแข็ง” เมื่อหลังการเลือกตั้ง 6 มกราคม 2544 พรรคไทยรักไทยมีตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งถึง 248 ที่นั่ง²¹ ซึ่งจำนวนตัวแทนนี้พรรคไทยรักไทยอ้างว่าอำนาจนี้ได้รับการเห็นชอบมาจากคะแนนเสียงจากประชาชนราว 16 ล้านคนซึ่งเรียกได้ว่าเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพสูง ปัญหาแรกที่นายกรัฐมนตรีคนใหม่ แม้รัฐบาลใหม่ต้องเผชิญคือเรื่องจริยธรรมของนักการเมืองเรื่องแจ้งบัญชีทรัพย์สินที่เป็นเท็จ โดยหลังจากนั้นศาลรัฐธรรมนูญมีมติพิพากษาตามคำวินิจฉัยที่ 20/2544 (ลงวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544) ให้ยกคำร้องด้วยคะแนนเสียง 8 ต่อ 7 ซึ่งเป็นที่มาของวลี “บกพร่องโดยสุจริต” จึงเป็นหลักฐานแสดงว่าแม้จะมีความคิดที่ต้องการนักการเมืองที่ “ใสสะอาด” ทว่าในเวลานั้นก็มีแรงผลักดันมหาศาลที่ต้องการให้ทักษิณเข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

²¹ มีจำนวนส.ส. ดังนี้ พรรคไทยรักไทย 248 ที่นั่ง, รวมพรรคเสรีธรรมที่หัวหน้าพรรคไม่ได้รับเลือกตั้งจึงมารวมกับไทยรักไทยอีก 14 ที่นั่ง รวม 252 ที่นั่ง ร่วมจัดตั้งรัฐบาลกับพรรคชาติไทย 41 ที่นั่ง และพรรคความหวังใหม่ 36 ที่นั่ง รวมฝ่ายรัฐบาลมีถึง 339 ที่นั่ง ฝ่ายค้านจึงไม่สามารถยื่นญัตติขออภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้โดยง่าย และแทบเป็นไปได้เลยในทางปฏิบัติ เพราะคงไม่สามารถหา ส.ส. ร่วมเสนอชื่อได้ถึง 200 คน

หลังจากนั้นรัฐบาลไทยรักไทยในสมัยแรกพยายามดำเนินนโยบายต่าง ๆ ซึ่งเรียกกันต่อมาว่าเป็นการดำเนินนโยบายประชานิยม โดยมีผู้สรุปแนวทางการดำเนินนโยบายสั้น ๆ ว่าเป็น “การพยายามให้ประชาชนรู้สึกจับต้องได้” เพื่อให้ได้รับความชื่นชอบจากประชาชน และเพื่อให้เกิดความต่างจากรัฐบาลยุคก่อนหน้าที่ทำสิ่งประชาชนคิดว่า/เห็นว่า “จับต้องไม่ได้” โดยเน้นไปที่ประชาชนในเขตชนบท และกลุ่มคนจนเมือง²² นโยบายดังกล่าว อาทิ นโยบายทำสงครามปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดระยะเวลา 3 เดือน (ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงว่าเป็นการตัดตอนกระบวนการยุติธรรม), การปราบปรามผู้มีอิทธิพล และการจำหน่ายสลากเลขท้าย 3 ตัว 2 ตัว ของรัฐบาลโดยนำรายได้จากการจำหน่ายส่วนหนึ่งไปเป็นทุนการศึกษา, โครงการแท็กซี่เอื้ออาทร ฯลฯ ขณะเดียวกันการบริหารราชการแผ่นดินของทักษิณยังถูกมองว่ามักใช้อำนาจโดยเอื้อประโยชน์ให้เครือญาติและบุคคลใกล้ชิด เช่น การผลักดันให้ พล.อ. ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ได้รับตำแหน่งสำคัญอย่าง ผู้บัญชาการทหารบก และ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดในเวลาต่อมา, พล.ต.อ. เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ ให้เป็นรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รวมถึงนโยบายของรัฐที่เอื้อให้กับกลุ่มชินคอร์ปที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากเมื่อครบวาระ 4 ปีแรกทักษิณและพรรคไทยรักไทยก็ได้รับเลือกกลับเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในการเลือกตั้งวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 โดยพรรคไทยรักไทยได้ตำแหน่ง ส.ส. ในสภาจำนวน 376 ที่นั่ง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญกลับได้เพียง 96 ที่นั่ง จึงเป็นรัฐบาลชุดแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ตั้งรัฐบาลได้โดยพรรคเดียว แต่ทว่าในสมัยนี้ทักษิณพบกับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักโดยสาเหตุหลักตั้งแต่การพยายามกล่าวหาว่ารัฐบาลมุ่งเอื้อประโยชน์ให้กับเครือญาติและพวกพ้อง จนไปถึงการกล่าวหาว่า ทักษิณหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ ในเวลาเดียวกันนี้มีการเกิดขึ้นของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ออกมาขับไล่ นายกรัฐมนตรี เมื่อความขัดแย้งเริ่มบานปลายทักษิณจึงตัดสินใจยุบสภาแต่ยังคงดำรงตำแหน่งรักษาการนายกรัฐมนตรีต่อไป

²² กองบรรณาธิการกรุงเทพธุรกิจ, “บทวิเคราะห์: ทักษิณชูประชาธิปไตยแบบประชานิยม,” กรุงเทพธุรกิจ (12 สิงหาคม 2549) : 2. ในเรื่องเดียวกันนี้มีการวิเคราะห์ของธงชัยว่าหลัง 14 ตุลาเป็นต้นมาการเมืองกลายเป็นการเมืองของมวลชน ทุกฝ่ายที่ต้องการมีอำนาจทางการเมืองจึงพยายามสั่งสมความสนับสนุนจากมวลชน ปราบปรามการประท้วงประชาชนจึงเป็นเรื่องปกติ และประชานิยมที่ดำเนินโดยฝ่ายการเมืองที่ต่างกันก็มีลักษณะที่ต่างกัน โปรดดู ธงชัย วินิจจะกูล, “ข้ามให้พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา,” น. 13.

แม้มีแรงกดดันทางการเมืองมากขึ้น จนวันที่ 4 เมษายน 2548 ทักษิณก็ออกมาให้สัญญาและเน้นย้ำว่าแม้พรรคไทยรักไทยจะชนะการเลือกตั้งครั้งใหม่ ตนก็จะไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ก็ยังยืนยันยืนยันว่ายังเป็นจำเป็นต้องรักษาการในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายเลือกตั้ง จนกว่าการสรรหานายกรัฐมนตรีคนใหม่จะแล้วเสร็จ แต่เมื่อยังคงมีกระแสต่อต้านจึงลาออกจากตำแหน่งต่อสภาได้ตัดสินใจให้การเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายนเป็นโมฆะ ประกอบกับการที่ศาลตัดสินจำคุกคณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งสามคน จึงทำให้ภาพลักษณ์ของพรรคไทยรักไทยและทักษิณตกต่ำลงอย่างมาก สุดท้ายจึงเกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549²³

2. กลุ่มที่สอง : 16 ล้านเสียงไม่ใช่ประเด็น

การบริหารราชการแผ่นดินของทักษิณได้ก่อให้เกิดคำถามมากมายจากหลายภาคส่วนของสังคมไทยดังกล่าว ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีความเห็นที่แตกต่างกันไป เริ่มตั้งแต่กลางปี 25 กันยายน 2547 (ในช่วงปลายรัฐบาลทักษิณ 1) โดยเกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่ม “ประชาชนเพื่อชาติและราชบัลลังก์” โดยมีแกนนำประกอบด้วยนาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ, เอกยุทธ อัญชันบุตร, ประชัย เลี่ยวไพรัตน์, อัมรินทร์ คอมนันท์, พลโท เจริญศักดิ์ เทียงธรรม, สมาน ศรีงาม, ประพันธ์ คุณมี และ เพ็ชร ยงหนู ที่บริเวณสนามหลวง และมีการจัดรายการวิทยุ ทางคลื่นวิทยุชุมชน FM 92.25 MHz ของประชัย และเว็บไซต์ไทยอินไซด์เอร์ของเอกยุทธซึ่งการออกมารั้งนี้มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเป็นจำนวนมาก

ต่อมาการวิพากษ์วิจารณ์ผลงาน และการทุจริตในรัฐบาลทักษิณเริ่มขยายสู่วงกว้างขึ้น ตั้งแต่กลางปี 2548 เมื่อรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ออกอากาศทางช่อง 9 โดยสนธิ ลิ้มทองกุล และ สโรชา พรอุดมศักดิ์ถูกถอดออกจากสถานีเนื่องจากวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ทั้งที่ก่อนหน้านี้เคยเสนอความเห็นในเชิงสนับสนุนรัฐบาลมาตลอด²⁴ รายการนี้กลายเป็นรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรจัดขึ้น

²³ สุทธิชัย หยุ่น, “เรื่องจากปก: หลังม่าน คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.),” เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 762 (6 ตุลาคม 2549) : 1.

²⁴ เดิมก่อนหน้านั้น รายการนี้จะเสนอความเห็นในเชิงสนับสนุนรัฐบาลมาตลอด จุดเปลี่ยนของรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ อยู่ที่การออกอากาศในคืนวันที่ 9 กันยายน 2548 นายสนธิได้อ่านบทความเรื่อง “ลูกแกะหลงทาง” ออกอากาศส่งผลให้รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ถูกถอดออกจากผังรายการอย่างกะทันหัน โดยให้เหตุผลว่าเป็นการจบบ้างสถาบันพระมหากษัตริย์

นอกสถานที่ ซึ่งสุดท้ายย้ายไปจัดที่อาคารลีลาศ สวนลุมพินี ซึ่งมีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เอเอสทีวี (ASTV) และสื่ออื่นๆในเครือผู้จัดการ ในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัปดาห์ครั้งที่ 14 (13 มกราคม 2549) มีการเปิดตัวผู้สนับสนุนได้แก่พลตำรวจเอกประทีป สันติประภพ, นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ และสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายท่าน ในวันเดียวกันนั้นมีการเคลื่อนย้ายผู้ชุมนุมจากสวนลุมพินีมาที่ทำเนียบรัฐบาลก่อนสลายตัวกลับ แต่ยังมีผู้ชุมนุมบางส่วนยังชุมนุมต่อและถูกรัฐทำการสลายการชุมนุมในเช้าวันรุ่งขึ้น

จากนั้นได้เกิดการจัดการชุมนุมครั้งใหญ่เกิดขึ้นเมื่อวันเสาร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 ที่สนามหลวง และได้ย้ายมาจัดที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า ด้านหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมถึงสี่แยกสวนมิสกวัน การชุมนุมครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มีการชุมนุมยึดเยื่อข้ามคืน มีการถวายฎีกาผ่านทาง พล.อ. เอกเปรม ตินสุลานนท์และสำนักพระราชเลขาธิการ อีกทั้งยื่นหนังสือเรียกร้องให้ทหารแสดงจุดยืนต่อ พล.อ. สนธิ บุญยรัตกลินผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ในครั้งนี้เองมีการเปิดตัวกลุ่ม “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” เป็นแกนนำในการชุมนุมครั้งต่อไป นอกจากนี้การชุมนุมครั้งนี้ยังเป็นครั้งแรกที่ใช้ชื่อว่า “มือบักชาติ” การชุมนุมครั้งนี้มีการยกประเด็นหลักมาอภิปรายว่าที่ต้องรวมตัวกันนี้เนื่องจากความไม่พอใจในข่าวการขายหุ้นทั้งหมดในบริษัทชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ให้กับเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ กองทุนเพื่อการลงทุนของรัฐบาลสิงคโปร์โดยไม่ต้องเสียภาษี วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2549 ได้มีการจัดตั้งแกนนำทั้งหมด 5 คน คือ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง, สนธิ ลิ้มทองกุล, พิภพ ธงไชย, สมศักดิ์ โกศัยสุข และสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ และประกาศให้เป็นการชุมนุมยึดเยื่อไม่มีกำหนด จนกว่านายกรัฐมนตรีจะลาออกจากตำแหน่ง

จากแรงกดดันทางการ เมื่อดังกล่าวทักษิณจึงประกาศยุบสภาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 โดยกำหนดเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน 2549 แต่ก็ไม่สามารถหยุดการชุมนุมได้ หลังจากได้ผ่านพ้นการเลือกตั้ง กลุ่มผู้ที่ไม่ยอมรับในผลการลงคะแนนเสียงพยายามผลักดันให้ยกเลิกการเลือกตั้งครั้งดังกล่าว โดยร้องต่อศาล และต่อมาการเลือกตั้งครั้งนั้นได้ถูกพิพากษาผลการเลือกตั้งเป็นโมฆะ²⁵ ในระหว่างนี้เกิดการปะทะกันของ “กลุ่มสนับสนุนนายกรัฐมนตรี” และ “กลุ่มสนับสนุนพันธมิตร” ขึ้นหลายครั้ง สุดท้ายในวันที่ 19 กันยายน 2549 การเกิดรัฐประหารจึงทำให้พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ประกาศยุติการชุมนุมลงในวันเดียวกันนั่นเอง

²⁵ “ทักษิณยุบสภา - กกต.สนองทันควันเลือกใหม่ 2 เมษายน 49,” ผู้จัดการ (24 กุมภาพันธ์ 2549) :1.

3.กลุ่มที่สาม : ข้าพเจ้าฆ่ารัฐอย่างเป็นทางการไทย

19 กันยายน 2549 เป็นวันที่ต้องจารึกว่าเป็น “อับลักษณาการ” อีกครั้งหนึ่งของประชาธิปไตยไทย เนื่องจากเป็นวันที่เกิดการรัฐประหารโดย “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.)” นำโดยพล.อ. สนธิ บุญยรัตกลินกระทำขึ้นก่อนการเลือกตั้งซึ่งมีกำหนดในเดือนตุลาคม ภายหลังการรัฐประหาร คปค. ได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวโดยแต่งตั้งให้พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พล.อ. สนธิอ้างในเวลาต่อมาว่าได้ใช้เวลาในการเตรียมการก่อรัฐประหารประมาณ 7 เดือน (หรือในราวเดือนกุมภาพันธ์ 2549 ซึ่งเป็นเวลาก่อนการยุบสภา 24 กุมภาพันธ์ 2549 เล็กน้อย) ซึ่งหากพิจารณาจากช่วงเวลาขณะนั้นก็น่าประหลาดใจว่าเป็นเวลาเดียวกับที่มีการ “เปิดตัว” พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และเรียกร้องให้ทหารออกมาขึ้นข้างประชาชน, องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อมธ.) เปิดล่ารายชื่อเพื่อถอดถอนนายกรัฐมนตรี และรวมถึงการเสนอให้ใช้มาตรา 7 เพื่อให้มีนายกรัฐมนตรีพระราชทานดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

ต่อมา ค.ป.ค. ได้เผยแพร่ “สมุดปกขาว” ซึ่งแจงสาเหตุของการก่อรัฐประหารคือการทุจริตผลประโยชน์ทับซ้อน การใช้อำนาจในทางมิชอบ, การละเมิดจริยธรรมคุณธรรมของผู้นำประเทศ, แทรกแซงระบบการตรวจสอบทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ, ข้อผิดพลาดเชิงนโยบาย ที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพและการบ่อนทำลายความสามัคคีของคนในชาติ²⁶ แต่ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจที่สุดคือการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งออกมาให้กำลังใจทหารภายหลังการยึดอำนาจ มีการแสดงภาพการมอบดอกไม้, มอบน้ำ อาหาร, ถ่ายรูปด้วย ฯลฯ มีนักธุรกิจมาเห็นชอบกับการรัฐประหารผ่านสื่อต่างๆ สวนดุสิตโพลยังเปิดเผยผลของแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,019 คน ในวันที่ 20 ก.ย. 49 พบว่าประชาชน 83.98% เห็นด้วยกับรัฐประหารในครั้งนี้ (ซึ่งแตกต่างจากโพลสำรวจการเลือกตั้งเดือนตุลาคม 2549 ซึ่งมีผู้สนับสนุนพรรคไทยรักไทยถึง 49%) การรัฐประหารครั้งนั้นจึงดูราวกับ “พระเอกขี่ม้าขาว” ของระบอบประชาธิปไตยไทย ในเวลาเดียวกันฉากของการรัฐประหารก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ของคนกรุงเทพฯ และชาวต่างชาติ²⁷

²⁶ เอกสารดังกล่าวมีชื่อว่า “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครองในประเทศไทย พ.ศ. 2549” เอกสารฉบับนี้ คปค. ได้พิมพ์แจกให้กับสาธารณะ และสามารถดาวน์โหลดได้จากเว็บไซต์ของทางกองทัพทุกเว็บไซต์ (เว็บไซต์ที่ลงท้ายด้วย .mi.th)

²⁷ “เหตุแห่งการยึดอำนาจ,” ไทยโพสต์ (22 พฤศจิกายน 2549) เข้าถึงได้จาก <http://www.prachathai.com>. 22 Nov 2006.

ข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อรัฐบาลทักษิณ

สุวินัย ภรณวลัยวิเคราะห์ไว้ว่าในจุดเริ่มต้นของการถือกำเนิดขึ้นของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยนั้น เกิดขึ้นมาจากการพัฒนาระบบเลือกตั้งที่เบ็ดเสร็จ ทำให้ประชาธิปไตยมีความหมายเพียงคะแนนเสียงจากประชาชน อันที่จริงแล้วเป็นกระบวนการทางการเมืองที่การรับรู้ถึงประชาธิปไตย/ประชาชนแบบนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยรักไทยขึ้นมาพร้อมกับข้อได้เปรียบส่วนนี้ และคงไม่เกินเลยนักหากจะกล่าวไว้ได้ว่าข้อได้เปรียบนี้เองก็เป็นผลจากความสามารถทางการเมืองของทักษิณที่ผลักดันนโยบายต่างๆอย่าง เป็นรูปธรรมและเป็นระบบภายใต้การดำเนินนโยบาย “ประชานิยม” ของรัฐบาลไทยรักไทย ความสามารถทางการเมืองนี้เป็นที่มาของวลี “ระบอบทักษิณ” ที่สะท้อนว่าการตัดสินใจทั้งในระดับการเมือง และเศรษฐกิจที่รวดเร็ว นั้นมาจากบุคลิกที่กล้าได้กล้าเสียของทักษิณ ทว่าในอีกทางหนึ่ง การที่พยายามแสดงให้เห็นว่านายกรัฐมนตรีเป็นผู้ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจและความรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว เช่นนี้แล้วในมุมมองประชาชนจึงถูกรับรู้อย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเพียงผู้ถูกกระทำ (passive actor) ที่คอยรับผลของนโยบายของรัฐเท่านั้น ขณะเดียวกันก็ผูกขาดในด้าน การจัดการทรัพยากรไว้ที่ภาครัฐเท่านั้น²⁸

ในกรณีเดียวกันกับรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ได้ชี้ให้เห็นที่เป็นดังนี้เพราะสิ่งที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 เข้ามา “เปลี่ยนโฉม” การเมืองไทยไว้ 2 ข้อ คือข้อแรก รัฐธรรมนูญฉบับนี้แสดงให้เห็นอคติเรื่องพรรคการเมือง กล่าวคือพรรคใหญ่ดีกว่าพรรคเล็ก และระบบสภา 2 พรรคดีกว่าสภาหลายพรรค ข้อที่สองคือความต้องการฝ่ายบริหารและนายกรัฐมนตรีที่เข้มแข็ง ยกฐานะนายกรัฐมนตรีจากหัวหน้าหมู่ (first among equals) สู่อำนาจของผู้บัญชาการสูงสุด (supreme commander) ซึ่งเกษียรได้กล่าวเสริมว่าภายใต้รัฐธรรมนูญ 2540 นั้นเป็นการทำให้กลุ่มทุนใหญ่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ขณะที่นักการเมืองที่เป็นนักเลือกตั้งลดอำนาจลง และเสียงประชาชนชาวเมือง (ในเมืองหลวง - ผู้เขียน) มีน้ำหนักมากขึ้นในการเมืองระดับชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือให้ชนชั้นกลางในเมืองมีช่องทางที่จะเป็นฐานเสียงและตั้งรัฐบาลได้มากขึ้น ส่วนประชาชนชาวชนบทเปลี่ยนฐานะบทบาทจากผู้รับการอุปถัมภ์ในเครือข่ายอุปถัมภ์/เลือกตั้งของระบบ “เลือกตั้งธิปไตย” เดิมกลายมาเป็นผู้บริโภคนโยบายที่กำหนดจากส่วนกลางเบื้องบน

²⁸ สุวินัย ภรณวลัย, “แกะรอยทักษิณอมิกส์ (บทความชุด),” ผู้จัดการรายวัน (23 มกราคม - 26 พฤษภาคม 2547).

อย่างเชื่อง ๆ (passive consumers policy)²⁹

ในส่วนแรกนี้เป็นมุมมองตัวอย่างของนักวิชาการที่เน้นไปที่การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล หากนำมุมมองของทั้ง 3 ท่านมาพิจารณาจะเห็นว่าสิ่งที่ทำให้ทักษิณสามารถบริหารราชการแผ่นดินได้นั้นส่วนหนึ่งเองก็เป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ที่เป็นข้ออ้างอิงทางอำนาจ (principle) ของทักษิณด้วย อาจกล่าวได้ว่าการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารราชการแผ่นดินของทักษิณจึงเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ “อคติ” ต่างๆที่ถูกผลักดันให้กลายเป็นตัวบทในรัฐธรรมนูญ 2540 และผลกระทบที่เกิดจาก “อคติ” ดังกล่าวนี้นี้ด้วยในเวลาเดียวกัน แต่ที่เชื่อกันว่าเป็นมุมมองในการวิจารณ์ที่เกิดกลุ่มเดียว หากพิจารณาสิ่งที่ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ ที่กล่าวว่า

“...นับวันอาการกว้างของหัวหน้ารัฐบาลก็ยิ่งแก่กล้าขึ้น การปลดข้าราชการประจำ หรือย้ายเขาให้ตกต่ำลง เพียงเพราะเขาไม่สยบยอมกับข้าราชการการเมือง รวมถึงปลดผู้มีคุณธรรมออกจากคณะกรรมการในระดับชาติอีกด้วย ...”³⁰

การที่สุลักษณ์พูดถึงการ “ปลดผู้มีคุณธรรม” แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงข้ออ้างอิง (principle) ที่เคยกล่าวไว้ข้างต้นที่ธงชัยเรียกว่าประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมไว้ด้วย แต่ที่ชัดเจนและเป็นที่ยึดถือคือการปราศรัยของนายสนธิ ลิ้มทองกุลและพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ดูจะนำเอาตัวทักษิณมาเป็นเป้าวิพากษ์เป็นหลักโดยตลอด นับตั้งแต่จากการดำเนินรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญญาณครั้งที่ 1 ที่มีการหยิบยกเรื่องการทำงานด้วยระบบเครือข่าย, ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลัก ซึ่งรวม ๆ แล้วการวิพากษ์วิจารณ์ตัวนายกรัฐมนตรีนี้นี้เป็นไปเพื่อการทำให้ภาพพจน์ของทักษิณนั้นไม่มีความ “ดี” ไม่มีศีลธรรม จริยธรรมเพียงพอที่จะเป็นผู้นำในทางการเมืองได้ ประเด็นเหล่านี้ได้รับกระแสตอบรับจาก

²⁹ เกษียร เตชะพีระ, บุชกับทักษิณ, น. 171 – 173. หนึ่งในงานของรังสรรค์ที่เกษียรกล่าวถึงคือ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, รายงานการวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจศาสตร์รัฐธรรมนูญ: บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.), 2546).

³⁰ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, “การจรรโลงจริยธรรมภายใต้อำนาจการเมืองชั่วคราว,” ใน รู้ทันทักษิณ 4. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บก.) (กรุงเทพฯ: สนพ. ขอคิดด้วยคน, 2547) : 205.

สื่อมากที่สุดโดยเฉพาะในเรื่องการพูดจาในลักษณะหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ, ความพยายามในกรณีการพยายามแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 2 และประเด็นที่ทำให้ข้อเรียกร้องต่าง ๆ สูงงอม คือเรื่องการขายหุ้นให้กับบริษัทเทมาเส็กโดยไม่จ่ายภาษี ซึ่งทั้งหมดนี้นอกจากจะเป็นการกล่าวถึงเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของนักการเมืองแล้ว ยังเป็นการโจมตีไปถึงวาทกรรมอุดมคติเรื่องชาติ-ศาสนา-กษัตริย์โดยตรง³¹ พันมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นยังมีความพยายามที่จะกล่าวอ้างว่าตนไม่เพียงเป็นประชาชนเท่านั้นแต่ยังเป็นการรวมกลุ่มของ “พลนิกรของในหลวง” และกล่าวว่าการเคลื่อนไหวของตนนั้นเป็นไปเพื่อระบอบ “ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ดังที่กล่าวไว้

“...พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จึงขอเชิญชวนพี่น้องประชาชนรวมพลังร่วมแสดงตนขอพึ่งพระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพระกรุณาใช้พระราชอำนาจตามนัยแห่งมาตรา 7 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชทานนายกรัฐมนตรีคนใหม่ เพื่อให้เกิดกระบวนการปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2 ที่ภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม โดยพลัน...”³²

เหตุผลของการออกแถลงการณ์ฉบับนี้ด้วยเหตุผลเช่นนี้เนื่องด้วยจากการที่แต่เดิมนั้นน่าจะเป็นเพราะการชุมนุมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมักจะอ้างเสมอว่า การชุมนุมของตนนั้นเป็นการปลุกกระแสประชาธิปไตย เห็นจากการที่มีผู้สนับสนุน “หลักแสน หลักล้าน” แต่

³¹ ธนาพล อิวสกุล, “แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรัฐประหาร,” ใน รัฐประหาร 19 กันยา : รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, รวบรวมโดย ธนาพล อิวสกุล และ คณะ. (กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2550) : 293.

³² พันมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, “แถลงการณ์พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ฉบับที่ 6/2549 เรื่อง นัดหมายชุมนุมใหญ่แสดงตนขอพึ่งพระบารมี, ขอพระราชทานนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญมาตรา 7, ปลดชนวนวิกฤตของแผ่นดิน และ เริ่มต้นการปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2,” (23 มีนาคม 2549) (อ้างสืบมา)

รัฐบาลของทักษิณไม่มีที่ท่าสนใจ³³ การที่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยใช้การเปลี่ยนประเด็นไปพูดเรื่องมาตรา 7 ด้วยบิดไปเป็นเรื่องการขอนายกรัฐมนตรีพระราชทานนั้นคือการต่อสู้โดยพยายามยืนยันตนเองว่าเป็นพสกนิกรขึ้นมาต่อสู้เพราะหากพันธมิตรรั้งที่จะพูดถึง/คิดถึงประชาชนเรื่อง หลักแสน หลักล้านของผู้สนับสนุน อย่างไรก็ตามเสียในตรรกะเดียวกันก็จะมีทางชนะ 16 ล้าน - 19 ล้านที่ฝ่ายของทักษิณนำมาอ้างได้เลย การกระทำเช่นนี้จึงแสดงให้เห็นว่าพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยพยายามที่จะลดความน่าเชื่อถือของ “จำนวน” ลง และหากพิจารณาประกอบกับแถลงการณ์ฉบับหนึ่งที่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกล่าวไว้ว่า

“...การยุบสภาเพื่อเลือกตั้งใหม่เป็นกติกานิ่งของระบอบประชาธิปไตยก็จริง แต่ว่าการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นนั้นจะต้องวางอยู่บนโครงสร้างของกลไกและกติกาของสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริง มิใช่กติกาที่ซ่อนเร้นที่เหลื่อมแอบแฝง รู้เห็นเป็นใจเอื้อให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบเสียเปรียบโดยไม่เป็นธรรม ...วิกฤตที่ประเทศไทยกำลังเผชิญ เป็นวิกฤตเชิงโครงสร้าง ...ฝ่ายบริหารที่แอบอ้างความชอบธรรมจากการเลือกตั้ง ได้เข้าไปแทรกแซงและทำลายกลไกตรวจสอบถ่วงดุล ตลอด 5 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยมีระบอบประชาธิปไตยเพียงแต่ในนามเท่านั้น ...หากปล่อยให้สังคมไทยถูกเผด็จการในเล็ดลอดคณุนักเลือกตั้งแอบอ้างชักจูงด้วยถ้อยคำง่าย ๆ เช่นคำว่า ขอโอนอำนาจตัดสินใจคืนสู่ประชาชนในการตัดสินใจเลือกตั้งใหม่ แต่ยังไม่มีการปรับปรุงกฎ กติกา อุดช่องโหว่ และขจัดเหลื่อมล้ำหรืออำนาจแอบแฝงที่ฝังอยู่ในกลไกต่าง ๆ เสียก่อน ...ทั้ง ๆ ที่โดยแท้จริงแล้วอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยทุกวัน ทุกเวลา ไม่ใช่เฉพาะวันหย่อนบัตรในวันเลือกตั้งทั่วไปเท่านั้น ...ก็เท่ากับว่า การเลือกตั้งครั้งนี้จะยิ่งนำสังคมไทยถลำเข้าสู่กับดักของวิกฤตทางการเมืองแบบเดิม อันเป็นระบบการเมืองที่ไม่มีกลไกตรวจสอบถ่วงดุล เห็นยั่วรัง ยับยั้งการประพฤติมิชอบ ทุกจริตข้อฉล เป็นสังคมประชาธิปไตยที่ขาดหลักจริยธรรมมากำกับ ...นอกจากนั้นแล้ว การยุบสภาครั้งนี้ยังเป็นการยุบสภาที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และประเพณีในการปกครองในระบบ

³³ พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, “แถลงการณ์พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ฉบับที่ 5/2549 เรื่อง กำหนดนัด เคลื่อนขบวนใหญ่ไปยังทำเนียบรัฐบาล,” (6 มีนาคม 2549) (อ้างสำเนา)

ประชาธิปไตย...”³⁴

การพูดถึง/คิดถึงประชาชนว่าเป็นพสกนิกรของในหลวงไปพร้อมๆกับการลดความน่าเชื่อถือของจำนวนของฝ่ายตรงข้ามด้วยการอ้างถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญนี้ ได้รับการสนับสนุนให้ “ฟังดูดี” มากขึ้นโดยนักการเมืองอาชีพอย่างนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่กล่าวว่า

“...ทุกฝ่ายพยายามจะรักษารัฐธรรมนูญเอาไว้ แม้จะเห็นว่ารัฐธรรมนูญมีปัญหา ก็ยังอยากเห็นการปฏิรูปที่อาศัยรัฐธรรมนูญ โดยพยายามอ้างอิงการใช้มาตรา 7 ที่เราต้องช่วยกันหาทางออกให้กับบ้านเมืองโดยสันติ สิ่งที่ผมเห็นว่าเป็นสิ่งเริ่มต้นของกฎแก้ปัญหาคงหนีไม่พ้นศูนย์รวมประเทศ นั่นคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีบทบัญญัติตามมาตรา 7 ที่เปิดช่องไว้ ...ดังนั้นพรรคจึงเสนอให้นายกฯ ทักษิณมาแก้ปัญหาให้บ้านเมืองด้วยการใช้แนวทางขอพึ่งพระบารมี และขอพระราชทานนายก รัฐมนตรี ...ถอดหมวกของการเป็นคู่แข่งชั้นทางการเมืองออกมา ถอดหมวกของความเป็นคนที่กำลังจะช่วงชิง หรือการที่จะยึดครองอำนาจรัฐต่อไป แต่ใช้ความเป็นคนที่มองปัญหาของประเทศอย่างคุณทักษิณ มองให้ทะลุว่าจะไรดีที่สุดในแง่ของการที่จะทำให้เกิดความสามัคคี ความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง และตอบคำถามได้ในทุก ๆ เรื่อง นี่คือจุดประสงค์ที่ผมได้นำเสนอ ถ้าคุณทักษิณนำไปคิดและตัดสินใจได้เร็วเท่าไรยิ่งดี เพราะจะได้ยุติปัญหาทั้งหลายทั้งปวงโดยไม่เป็นการตัดสิทธิขาด เป็นข้อ เสนอและจุดยืนของพรรคประชาธิปัตย์ที่ดีที่สุดสำหรับประเทศในวันนี้”³⁵

³⁴ พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, “แถลงการณ์พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ฉบับที่ 3/2549 เรื่อง ปฏิเสธเกมยุบสภาเพื่อซื้อเวลา หนีปัญหาและความผิด นำชาติสู่กับดักไร้ทางออก,” (25 กุมภาพันธ์ 2549) (อ้างโดยผู้เขียน)

³⁵ “อภิสิทธิ์ ย้ำเสนอใช้รัฐธรรมนูญมาตรา 7 ก่อนประเทศจะเจ็บปวดไปกว่านี้”, ไทยโพสต์ (24 มีนาคม 2549) : 1.

ในประเด็นนี้ นอกจากจะกล่าวโดยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและจากนักการเมืองอาชีพแล้ว กระทั่งเหล่า “ผู้หวังดี” ที่พยายามหยิบยื่น “ความหวังดี” มาแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทยขณะนั้นด้วยการ “ซาร์รัฐ (coup d’etat)” ยังล้าทับไปอีกว่า

“...ด้วยการที่คณะกรรมการปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขได้เห็นความสำคัญของนิสิตนักศึกษาปัญญาชน ต่อชาติบ้านบ้านเมือง ซึ่งเป็นพลังบริสุทธิ์... จึงเห็นควรให้มีส่วนร่วมทางการเมือง... โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะมีขึ้นในเร็ววันนี้... หากมีแนวคิดในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นแล้ว ขอให้ส่งความเห็นไปที่สำนักงานเลขาธิการกองทัพบก...”³⁶

ยิ่งหากนำมาประกอบกับการที่มีคนบางกลุ่มออกมาแสดงความพอใจในการรัฐประหาร ทั้งที่ออกไปให้ดอกไม้ ให้เสบียง, ออกไปถ่ายรูป ทำราวกับเป็นสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงคำกล่าวสนับสนุน เช่น

“การยึดอำนาจของ คปค. ครั้งนี้ แม้จะขัดกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็เห็นชอบ เพราะเป็นการปลดล็อกกบฏปัญหาของชาติ เพื่อสะสางอุปสรรคสังคมการเมืองให้สามารถเดินต่อไปได้อย่างมั่นคง การต่อสู้ของภาคประชาชนที่ผ่านมาเพื่อล้มระบอบทักษิณ ไม่สามารถผ่านทางตันได้ จึงมีความจำเป็นที่ทหารต้องเข้ามาจัดการหาทางออกให้...อาจมีกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหารของ คปค. กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้ไม่เข้าใจระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ประชาธิปไตยไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ว่าประชาชนใช้สิทธิหย่อนบัตรเลือกตั้งแล้วก็จบ... มีบริบทแวดล้อมหลายประการที่

³⁶ “ประกาศ คณะกรรมการปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ฉบับที่ 5,” (20 กันยายน 2549) (คัดสำเนา)

ประกอบเป็นระบอบประชาธิปไตย...”³⁷

การพูดถึงประชาธิปไตย และประชาชนของทั้งคณะรัฐประหาร และผู้สนับสนุนที่ยกมานี้ มองคล้ายๆกับที่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เพราะดูคร่าวๆแล้วการพูดถึง/คิดถึงประชาชนที่มีความกระตือรือร้นในทางการเมือง (active) ซึ่งต่างจากประชาชนของทักษิณที่มีลักษณะเพียงรอรับ (passive) กระนั้นหากจะกล่าวเพียงแค่นี้ก็ดูราวกับว่า คณะรัฐประหารและผู้สนับสนุนมองอำนาจที่มาจากประชาชนต่างกันที่ว่าหากพิจารณาคำกล่าวอ้างของคณะรัฐประหารผ่านความเชื่อที่ว่า

“ประเทศไทยมีระบอบประชาธิปไตยที่เป็นแบบฉบับของตัวเอง เหล่าประชาชนต้องการอยู่ภายใต้การบริหารที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นองค์พระประมุข แต่ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ระบอบประชาธิปไตยที่เรามีอยู่กลับไม่ใช่ในแบบที่คนไทยต้องการ มีการแทรกแซงเข้าไปในหลายองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรอิสระ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อจับตาและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล รัฐบาลชุดก่อนต้องการเข้าไปควบคุมทั้งระบบ จนนำไปสู่การคอร์รัปชันกันอย่างมโหฬาร รวมถึงการซื้อเสียงทั้งในการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ประชาชนต่างก็รู้เรื่องนี้และไม่อาจที่จะยอมรับได้ ส่วนเรื่องที่กองทัพเข้ามาทำรัฐประหารนั้น ก็ไม่อาจทำได้โดยปราศจากการยินยอมพร้อมใจของประชาชนที่ช่วยกันปกป้องประชาธิปไตย... มีอยู่หลายกรณีที่รัฐบาลชุดก่อนได้แสดงความจบบ้าง ต่อราชวงศ์และต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว...”³⁸

³⁷ เป็นคำให้สัมภาษณ์ของสมภพ บุณนาค โปรดดู “แกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จังหวัดขอนแก่น ให้สัมภาษณ์กับนักข่าวเดลินิวส์”, เดลินิวส์ (24 กันยายน 2549) เผยแพร่ที่ <http://www.manager.co.th>. 25 Feb 2006.

³⁸ สุทธิชัย หยุ่น, “The Military will withdraw from politics’ ทหารจะถอนตัวออกจากการเมือง: บทสัมภาษณ์พลเอกสนธิ บุญรัตกสิน ในนิตยสารไทม์,” เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net>. 6 Mar 2550.

จะเห็นว่าการกล่าวอ้างความเป็นประชาธิปไตยของ คปค. พยายามแสดงความเป็น “คนกลาง” ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ใดๆ ที่ถูกมอง/ให้ค่าว่าเป็นความชั่วร้าย ความเป็นกลางนี้เห็นได้จากการที่คณะรัฐประหารตั้งเอาสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นเหตุผลหนึ่ง ที่ทำให้สังคมไทย “ทนไม่ได้” กับการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ซึ่งจุดนี้มีความคิดทางการเมืองของไทย ที่รับรู้ว่าจะสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นไม่ยุ่งกับการเมืองมาเป็นข้อสนับสนุน³⁹ การที่มองการเมือง และนักการเมืองเป็นพวกคอรัปชั่นนี้ไปในทางเดียวกับมโนทัศน์เรื่องประชาธิปไตยของนักศีลธรรมอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ยังแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงในการรับรู้ของคนไทยว่าการที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเข้ามายุ่งการเมืองนั้น พระมหากษัตริย์จึงเป็นผู้ “โปร่งใส” ในทางการเมือง ยิ่งประกอบกับการรับรู้ที่ว่าพระมหากษัตริย์คือผู้ทรงธรรมแล้ว จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่การเรียกร้องและการกล่าวอ้างประชาธิปไตยที่ยกมานี้จะพยายามผูกเอาสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ากับแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยของตน กล่าวอีกทางหนึ่งการนำเอาประชาธิปไตยโดยนำมาผนวกรวมเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์นี้ เป็นการพูด/คิดที่วางอยู่บนความคิดแบบคู่ตรงข้ามระหว่าง “ประชาชน และ สถาบันกษัตริย์” กับ “นักการเมือง และ รัฐ” และกรณีเช่นนี้เป็นการมองว่า

³⁹ เห็นได้จากการที่สังคมไทยมองว่าสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นอยู่เหนือการเมือง จึงไม่มีการพูดถึง, ไม่กล่าวถึง หรือผลัดความคิดคำนึงถึงสถาบันนี้ออกไปจากเรื่องทางการเมืองไทย สิ่งที่ยืนยันการยกเอาสถาบันนี้ไว้นอกการเมืองเห็นได้จากการที่หลังจาก คปค. ได้มีแถลงการณ์โดยกระทรวงการต่างประเทศแจ้งเปลี่ยนชื่อในภาษาอังกฤษของตนจาก The Council for Democratic Reform under Constitutional Monarchy เป็น Council for Democratic Reform (CDR) เพื่อ “มิให้มีความเข้าใจคลาดเคลื่อน” โปรดดู พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, การเมืองของไพร่: จากวิกฤตของระบอบทักษิณ สู่อารักอรูปของระบอบการเมืองไทยหลังรัฐประหาร ๒๕๕๙, (กรุงเทพฯ: openbooks, 2550), น. 259 ที่แสดงให้เห็นว่าคณะรัฐประหารเองก็รู้สึกตัวว่าแม้จะหยิบยกสถาบันพระมหากษัตริย์มาอ้าง ก็ยังเกรงกลัวว่าจะถูกต่างชาติเข้าใจว่าพระมหากษัตริย์ทรงเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งก็อาจเป็นผลจากการรายงานข่าวโดยนักข่าวต่างประเทศจำนวนหนึ่งนั้นมองอีกด้าน อาทิ “...ราชวงศ์ไทยนั้นให้การยอมรับรัฐประหารครั้งนี้ โดยแต่งตั้งสนธิเป็นผู้นำ...”. [Anthony Faiola, “Thai Coup Highlights Struggles Over Democracy,” *Washington Post Foreign Service* (24 September 2006) : A20.] และ “...ในไม่กี่ชั่วโมง หัวหน้าคณะปฏิวัติได้เข้าพบพระมหากษัตริย์เพื่อปรึกษาว่าแผนการตั้งรัฐบาลใหม่ ... การแสดงออกของพระองค์ต่อสาธารณชนค่อนข้างน่าสนใจ ทรงกล่าวว่าเพื่อที่จะทำให้สังคมสงบสุข พลเอกสนธิสมควรได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการให้เป็นหัวหน้าบริหารงานการปฏิรูป...”. [Nick Cumming-Bruce, “Thailand: a coup for democracy?,” cite in <http://www.opendemocracy.net/trackback/392>. 20 Sep 2006. เป็นต้น

นักการเมือง/รัฐนั้นเป็นเหมือนผู้ร้ายที่ไม่จริงใจ และทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อตอบสนองพวกพ้องของตน ส่วนด้านประชาชนที่ถูกนำมาผูกโยงกับสถาบันกษัตริย์ที่ถูกมองว่า “บริสุทธิ์” จากการเมืองของนักการเมือง ทั้งยังเป็นสถาบันของ “ผู้ใหญ่” ที่คอยดูแล “ผู้น้อย” อย่างเป็นทางการ นี่เองที่เป็นการรับรู้ที่เป็นฐานของการยอมรับให้คณะรัฐประหารสามารถอ้างตนว่าเป็นทหารของพระมหากษัตริย์กล่าวอ้างความเป็นประชาธิปไตยจากการที่ตนกระทำการรัฐประหารลงไป เพราะทนไม่ได้ที่ “พสกนิกร (ประชาชน) ของพระมหากษัตริย์กำลังเดือดร้อนจากนักการเมือง กรณีนี้ประชาชนของคณะรัฐประหารนั้นจึงไม่อาจมองเป็นสภาวะอัตวิสัย หรืออัตถวิสัยได้อย่างชัดเจน แต่ประชาชนถูกรับรู้ในลักษณะของการเป็นคู่ตรงข้ามของนักการเมือง/รัฐบาลที่ถูกพูดถึง/คิดถึงในสังคมไทยว่าเป็นเรื่อง “สกปรก” การพูดถึง/คิดถึง “ประชาชน” ในฐานะของ “ที่มาแห่งอำนาจอธิปไตย” ของทั้งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, คณะรัฐประหาร และผู้สนับสนุนที่ยกมานี้ต่างเป็นการมองประชาชนว่าเป็น “ผู้น้อย” ที่มารวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง “การเมืองสะอาด” ตามแนวทางประชาธิปไตยของนักศีลธรรมที่เป็นมรดกทางความคิดของสังคมไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม และพฤษภาคม 2535 ทักษิณจึงกลายเป็นศัตรูของประชาธิปไตยในมุมมองของสมาชิกในสังคมกลุ่มนี้ หรือก็คือการสร้างทักษิณให้เป็นศัตรูจึงเป็นการสร้างที่มีหลักศีลธรรมในเรื่องการเมืองการปกครองของชนชั้นกลางกำกับ ดังสะท้อนในคำกล่าวดังนี้

“...ศัตรูของทักษิณคือคนที่ไม่เห็นด้วยกับเขา ที่คัดค้านเขา โดยเฉพาะนักวิชาการ ปัญญาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน และอย่างยิ่งแกนนำสมัครพรรคคนจน แม้โดยทั้งหมดนี้เป็นจำนวนน้อยนิด หากเขาลืมไปว่า การเปลี่ยนแปลงใด ๆ นั้น ข้อสำคัญอยู่ที่คุณภาพของคนส่วนน้อยต่างหาก ...เราต้องเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ต้องประกาศอิสรภาพจากภูมิปัญญาแบบตะวันตกกระแสหลัก ...เราต้องรู้จักใช้จิตลึกลับ ต้องเข้าใจโครงสร้างที่อยู่ตีธรรมในสังคม เพื่อประโยชน์ของมหาชน ต้องรับใช้พหุชน แม้จนร่วมทุกข์กับเขาอย่างเจริญสติ...”⁴⁰

⁴⁰ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, “การจรรโลงจริยธรรมภายใต้อำนาจการเมืองชั่วคราว”, น. 206.

ประชาชนไทยไม่เหมือนกันในสงครามการเมืองไทย พ.ศ. 2549

ในระยะเวลาที่ทักษิณดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น เมื่อเกิดคำถามเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยของตนและรัฐบาล การให้คำตอบของทักษิณมักกล่าวซ้ำ ๆ ว่าวิถีประชาธิปไตยนั้นก็คือ “คะแนนเสียงที่ได้รับจากประชาชน” เช่นในวันที่ 5 มีนาคม 2548 พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ปิดล้อมทำเนียบรัฐบาลเพื่อกดดันให้ทักษิณลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเว้นวรรคทางการเมืองอีกทั้งต้องตรวจสอบทรัพย์สินทั้งหมด ทว่าทักษิณก็ยังพยายามยืนยันว่าจะไม่ลาออกโดยอ้างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในมาตรา 215 วรรคสอง (คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป จนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่) กล่าวว่า

“ในเมื่อผล (การเลือกตั้ง 2 เมษายน 2548 - ผู้เขียน) ออกมาอย่างนี้ คือคนที่ไว้วางใจผม มี 60 เปอร์เซ็นต์ คนที่อาจจะไม่ไว้วางใจหรืออะไรก็แล้วแต่ ที่ตีความหนักๆ ไปเลยว่าจะไม่ไว้วางใจแล้ว 40 เปอร์เซ็นต์ ... สำหรับตัวผมเองที่วันนั้นที่ยุบสภาเพราะอะไร ฝ่ายหนึ่งมาบอกผมว่าให้ออกไป อีกฝ่ายหนึ่งบอก สู้ สู้ ผมก็บอกว่าถามประชาชนสิ เพราะระบอบประชาธิปไตยก็ถามไปทางประชาชน แล้ววันนี้ประชาชนตอบแล้ว ผมจะอยู่หรือจะออก ผมต้องมีเหตุผลเท่านั้นเอง... วันนี้ถ้าหากว่าผมออกแล้วประเทศดี ผมรีบออกเลยแล้วผมก็จะได้ไปบอกเหตุผลว่าประเทศจะดีขึ้นนะถ้าไม่มีผมเพื่อให้คน 16 ล้านคนที่เลือกผมใหม่คราวนี้... ส่วนบัตรเสียอาจจะเลือกไทยรักไทยก็ได้ อาจจะเลือกคนอื่นก็ได้ บัตรเสียเราต้องตัดทิ้ง ถ้าเอาบัตรเสียมารวมก็จะเป็น 57 ต่อ 42 มากกว่าอยู่ดีครับ...เมื่อปี 48 มีประชาชนมาใช้สิทธิ 32 ล้านคน เราได้มา 18.9 หรือ 19 ล้านคน พรรคอื่นๆ กับผู้ไม่ใช้สิทธิรวมกันได้ไป 13 ล้าน 6 แสนคน แต่พอมาถึงคราวนี้ มีผู้ใช้สิทธิเพียง 28 ล้านคน หายไป 4 ล้านคน เราได้ 16 ล้านคน เราหายไป 2 ล้าน 8 แสนคน พรรคอื่นๆ กับโนโหวตรวมกัน จาก 13 ล้าน 6 แสนคน เหลือ 10 ล้านคน เขาหายไป 3 ล้านกว่าทางกลุ่มนี้หายมากกว่าทางเรา...ผมอยากเห็นประเทศนี้มีสมานฉันท์ ผมไม่อยากจะเห็นการแข่งขันทางการเมืองเป็นการแตกแยก เพราะสังเกตดูใหม่ครับว่า บุชกับอัล กอร์ เมื่อเลือกตั้งปี 44 บุชเนี่ย ชนะอัล กอร์ 2,000 คะแนน ที่ฟลอริดา แล้วในที่สุดก็ไม่เห็นมีความแตกแยกเลย นั่นคือกติกาต้องรักษา ก็ฟ้าไม่ใช้พอแข่งฟุตบอลชนะแล้วไปดวลปืนกันต่อ แข่งฟุตบอลชนะแล้วก็ต้องปรบมือให้ผู้ชนะไป

ผู้ชนะก็รับถ้วยไป ผู้แพ้ก็ไปฝึกกันใหม่ คราวหน้าแข่งกันใหม่...เมื่อมีความขัดแย้ง เมื่อต้องการถามประชามติประชาชน ค็นอำนาจกลับไปให้ประชาชน แล้วประชาชนเป็นคนตอบ นี่คือประชาธิปไตยภายใต้ระบบรัฐสภา”⁴¹

ในขณะที่เดียวกันเมื่อถูกถามเรื่องการปฏิรูปการเมืองทักษิณ เลือกที่จะตอบว่า

“...ทันทีที่ประชุมรัฐสภาได้ เรียกประชุมรัฐสภา คือสองสภาพร้อมได้ เราจะมีภารกิจรัฐธรรมนูญ... ตรงข้อไหนที่ต้องปรับปรุงก็ปรับปรุงไป โดยที่เราจะส่งให้เขาเป็นวัตถุประสงค์ 2-3 เรื่อง เรื่องที่ 1 ก็คือ ผลของการศึกษาของสถาบันพระปกเกล้า เรื่องที่ 2 ก็คือ ผลงานวิจัยของอธิการบดีที่ผมประชุมคราวที่แล้ว ได้มอบหมายให้ท่านไปวิจัยกัน ถ้าสถาบันต่างๆ วิจัยออกมา ก็เอาผลวิจัยนี้ไปรวม เพื่อให้เขาไปดูกันว่านี่คือผลศึกษา แต่เขาจะเชื่อ/ไม่เชื่อ เอา/ไม่เอา เป็นอิสระของเขา เพียงแต่ทำให้เป็นข้อมูลประกอบ... เมื่อแก้ไขเสร็จเรียบร้อยก็เข้ามาในกระบวนการสภา หรือว่าอาจจะไปถามประชามติประชาชนก่อนแล้วมาเข้ากระบวนการสภา หรืออะไร ขั้นตอนอันนี้ผมค่อนข้างกังวลอีกที หลังจากนั้นก็ยุบสภา เลือกตั้งใหม่ ด้วยเหตุผลก็คือว่า เมื่อปฏิรูปการเมืองแล้ว อยากให้คนอดทนรอรัฐบาล ที่ไม่พอใจรัฐบาล อดทนอีกทีหนึ่ง อดทนอีกทีหนึ่งด้วยการปฏิรูปการเมืองด้วยกันซะ เมื่อปฏิรูปการเมืองแล้ว ค่อยเข้ามาตามกติกาใหม่ แต่การเมืองปัจจุบันที่ผมมาเป็นเป็นกติกาที่ผมไม่ได้ร่าง ผมเล่นเกมที่คนอื่นร่าง เพราะฉะนั้นวันนี้จะโทษผมไม่ได้ว่าการเมืองชุดนี้ รัฐธรรมนูญนี้ กติกาใหม่ ผมเป็นคนกำหนด มันไม่ดีหรืออะไร เพราะผมไม่ได้กำหนดนะ ผมเข้ามาตามกติกา แต่วันนี้ถ้าบอกว่าการปฏิรูปไม่ดี จะขอปรับปรุง เราก็ปรับปรุงโดยใช้คนกลาง จะให้มีความโปร่งใส มีการตรวจสอบ มีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาก ๆ...”⁴²

⁴¹ “No Vote ในสายตาทักษิณ รายการกรงกระแสด ช่อง 11 วันที่ 3 เมษายน 2549,” เข้าถึงได้จาก <http://www.prachathai.com>. 4 Apr 2006.

⁴² “แผนการต่อไปของทักษิณ รายการกรงกระแสด ช่อง 11 วันที่ 3 เมษายน 2549,” เข้าถึงได้จาก <http://www.prachathai.com>. 4 Apr 2006.

ซึ่งความคิดในส่วนนี้ของทักษิณมีฐานจากความคิดที่ว่าสังคมไทยนั้นต้องการรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ ซึ่งคะแนนเสียงจากประชาชนคือตัวตัดสินซึ่งเป็นไปตามกติกาของระบอบประชาธิปไตยนั่นคือ รัฐธรรมนูญ⁴³ การอ้างถึงรัฐธรรมนูญนี้ยังเกิดขึ้นหลังจากรัฐประหารที่ทักษิณได้บรรยาย และแสดงความเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสังคมไทยหลายครั้ง ครั้งหนึ่งที่น่าสนใจคือที่โตเกียวที่ทักษิณ ได้ตั้งคำถามต่อสังคมไทยที่มีการแสดงภาพว่าการรัฐประหารชอบธรรมออกมาได้อย่างไร ในเมื่อการรัฐประหารนั้นเป็นการรัฐประหารรัฐบาลที่มาอย่างถูกกฎหมาย (ถูกรัฐธรรมนูญ – ผู้เขียน) และได้อำนาจความชอบธรรมจากประชาชน (popular government) ที่มีการสนับสนุนจากประชาชนไทยกว่าครึ่ง โดยที่เขาเองก็ไม่มีคามผิดพลาดในเรื่องการบริหารราชการแผ่นดินแต่อย่างใด ดังที่เขากล่าวไว้⁴⁴

⁴³ ซึ่งความคิดของทักษิณในเรื่องนี้แสดงออกอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยเริ่มเป็นนักการเมืองที่แสดงความกระตือรือร้นอย่างเต็มที่ในระหว่างที่พบปะกับชนวน หลีกภัยในฐานะผู้สนับสนุนการเลือกตั้งให้กับชนวน และพรรคประชาธิปัตย์ (ประมาณ พ.ศ. 2536-2537) โดยถามอย่างจริงจังว่า “จะต้องใช้เงินเท่าไร ถึงสามารถทำให้พรรคประชาธิปัตย์กลายเป็นเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรแบบพรรคเดียว หรือ 181 เสียง”. กองบรรณาธิการนิตยสารอาทิตย์, “เส้นทางการเมืองของทักษิณ ชินวัตร ตอนที่ 1: สายสัมพันธ์กับนายกรัฐมนตรี ก่อนที่จะถึงพรรคพลังธรรม,” นิตยสารอาทิตย์, ฉบับที่ 919 (20 - 26 มกราคม 2538). เข้าถึงได้จาก <http://www.prachathai.com>. 10 Mar 2549.

⁴⁴ Shuichi Inagaki, “Thaksin’s calls for democracy growing louder,” *Yomiuri Shibun* (25 Jan 2007). cite in <http://thaksin.wordpress.com>. 27 Jan 2007.

“...ผมได้รับความไว้วางใจจากพี่น้องชาวไทยในการเลือกตั้ง ทำให้ผมสามารถจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากขึ้นด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น... ผมเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งนอกจากจะสามารถอยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระ ผมยังได้รับความไว้วางใจจากพี่น้องชาวไทยจำนวนมาก ให้รับตำแหน่งหน้าที่อันยิ่งใหญ่ต่ออีกวาระหนึ่ง ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลของผม สามารถที่จะลดความยากจนของประชาชนของประเทศได้ เป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่ประชาชนเข้าถึงระบบของสวัสดิการรักษายาบาลด้วยราคาต่ำ ผมยังสามารถบริหารแผ่นดินด้วยงบประมาณที่เท่าดุล และยังสามารถชำระหนี้ให้ IMF...”⁴⁵

คำกล่าวอ้างต่างกรรมต่างวาระทักษิณในส่วนนี้ยังแสดงให้เห็นว่าประชาธิปไตยของเขาพูดถึง/คิดถึงอยู่บนฐานของการใช้ประโยชน์จากความเข้าใจที่ว่า การรับรู้ของสังคมการเมืองที่ว่าความชอบธรรมจากคะแนนเสียงจากประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องของกฎหมายอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งการที่ทักษิณพยายามเน้นถึง 16 ล้านเสียงที่เป็นความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญโดยพยายามเบี่ยงเบนสิ่งอื่นออกไปให้กลายเป็นเรื่องรองที่สำคัญน้อยกว่านั้น นอกจากนั้นยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนที่ถูกรับรู้นี้เป็นไปในแบบของวัตถุนิยม หรือก็คือประชาชนถูกเข้าใจว่ามีลักษณะที่เป็น “ก้อนจำนวน” ที่ก้อนหนึ่ง (ที่เลือกไทยรักไทย) มีมากกว่าอีกก้อนหนึ่ง (ที่เลือกพรรคอื่น) ที่สามารถถูกหยิบยกขึ้นมาได้เสมอ และการรับรู้ถึงมโนทัศน์เรื่องอธิปไตยของประชาชนแบบนี้ก็สามารถถูกยอมรับได้จากคนจำนวนไม่น้อยที่รับรู้เพียงว่า “ประชาธิปไตย” เป็นเรื่องของ “จำนวน” ที่มากกว่าหรือน้อยกว่ากันโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นข้ออ้างอิงเท่านั้นอย่างไม่สงสัย ประเด็นนี้พิสูจน์ได้จากคำกล่าว อาทิ

“...การได้เป็นรัฐบาล ก็ต้องทำให้ประชาชนมาลงคะแนนเสียงเลือกมากที่สุด เสียงของประชาชนหนึ่งคนหนึ่งเสียง จึงเป็นของมีค่าที่นักการเมืองต้องการเพื่อเข้ามาบริหารประเทศ นักการเมืองต้องตอบแทนบุญคุณประชาชน นักการเมือง

⁴⁵ “Thaksin Shinawatra: To Return to a Democratic Thailand,” *The Wall Street Journal* (19 Sep 2007). ซึ่ง เขาได้พูดคล้ายๆกันนี้ที่ลอนดอน โปรดดู ทักษิณ ชินวัตร, “ประชาธิปไตยที่ทางแพร่ง (Democracy at Crossroad),” (ปาฐกถา ณ สถาบันการศึกษายุทธศาสตร์นานาชาติ กรุงลอนดอน, 2 มีนาคม 2550) เข้าถึงได้จาก <http://thaksin.wordpress.com>. 7 Mar 2007.

ต้องสำนึกบุญคุณของประชาชน ... นักการเมืองคือลิ่วล้อของประชาชน... ผมโดน
 ต่าอยู่เป็นประจำว่าเป็นลิ่วล้อยักซิดน ผมตอบกลับไปว่า ไม่ใช่ นายกทักษิณต้อง
 เป็นลิ่วล้อผม ผมชอบนโยบายแบบนี้ คุณต้องทำ ถ้าไม่ทำ ผมก็ไม่กาให้ คุณนั่น
 แหะลิ่วล้อผม นี่คือประชาธิปไตย... สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ประชาชนชั้นล่างหรือที่บาง
 คนเรียกว่ารากหญ้ามีความนิยม เชื่อมมั่นในพรรคไทยรักไทยโดยเฉพาะตัวนายก
 ทักษิณเป็นอย่างมาก แต่ความนิยมอย่างมากมายมหาศาลในตัวทักษิณพร้อม
 กับเงินอีก 70,000 กว่าล้าน และ ส.ส. ในมือเกือบสี่ร้อยคนมันน่ากลัว เป็นพลัง
 การเมืองที่งอกเกิดจากรัฐธรรมนูญ 40 เป็นยักษ์ที่ถูกปล่อยออกมาจากตะเกียง
 ซึ่งไปกระทบฐานรากทางการเมืองเก่าของกลุ่มทุนเก่า การที่ทักษิณไปสร้าง
 คะแนนนิยมในหมู่ประชาชนชั้นล่าง ก็คือการเซาะกร่อนอำนาจการเมืองของคน
 เหล่านั้น สองประเด็นนี้แหละที่ทำให้ทักษิณต้องออกไป...”⁴⁶

ข้อความที่เน้นโดยเส้นใต้เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าผู้พูดนั้นมองว่าสิ่งที่ทำให้รัฐบาลของ
 ทักษิณถูกมองว่า “เป็นปัญหา” เพราะมีคะแนนเสียงที่มาก และตัวแทนของคะแนนเสียงที่มาก
 เพียงพอที่จะทำให้กลุ่มอื่นที่มีคะแนนเสียงที่น้อยกว่านั้น “หมดอำนาจ” การผนวกรวมเอาคะแนน
 เสียงของประชาชนมาโยงเข้ากับความชอบธรรมของอำนาจในการปกครองนี้เอง แสดงให้เห็นว่า
 ประชาชนถูกพูดถึงคิดถึงในรูปแบบของวัตถุวิสัยเท่านั้น แม้ในช่วงต้นของข้อความจะมีการกล่าว
 ว่า ประชาชนนั้นพึงพอใจก็ตาม แต่ความพอใจที่ทำให้ประชาชน “เลือกที่จะเลือก” พรรคไทยรัก
 ไทย แล้วรอคอยให้รัฐบาลดำเนินนโยบายนั้นไม่ได้หมายความว่าประชาชนมีลักษณะอัตวิสัย แต่
 เป็นความคิดที่ผู้พูดพยายามสร้างให้ประชาชนดูเป็น “ภาวะอัตวิสัยปลอม (pseudo-subjectivity)”
 ที่ราวกับเป็นผู้กระทำ (เลือก) แต่สุดท้ายก็รอคอยให้เกิดการกระทำทางการเมืองกลับมาเท่านั้น
 ไม่ได้หมาย ความว่าประชาชนสามารถเรียกร้องให้รัฐบาล “ต้องกระทำ” ให้นโยบายนั้นเกิดขึ้น

⁴⁶ พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, “กระบวนการขัปลั้ทักษิณเป็นกระบวนการที่นำมาสู่ระบอบอำ
 มาตยาธิปไตย,” (ปาฐกถาในงานกิจกรรม “15 ปีพฤษภา ทวงคืนประชาธิปไตย เอาจรัฐธรรมนูญ 40 คืนมา” โดย
 แนวร่วมประชาชนต้านรัฐประหาร (นปตร.) ณ หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 18 พฤษภาคม
 2550) เข้าถึงได้จาก <http://thaksin.wordpress.com>. 22 May 2007. (เน้นโดยผู้เขียน)

เมื่อพิจารณาข้อสรุปเหล่านี้ จะเห็นว่ามีภาระสะท้อนความน่าสนใจบางอย่างในการพูดถึง/คิดถึงเรื่องอธิปไตยของประชาชน นั่นคือคำกล่าวนี้แสดงถึงการรับรู้ที่ “ประชาชน” มี 2 พวก พวกแรกคือพวกที่ทักษิณใช้อำนาจความชอบธรรมในการปกครองของตน ซึ่งก็คือคะแนนเสียงลักษณะที่กล่าวไว้ข้างต้น และพวกที่สองคือประชาชนที่ถูกละเลยโดยทักษิณที่เป็นประชาชนจำนวนน้อยกว่า การที่ทักษิณละเลยประชาชนในแบบที่สองไปนี้แสดงให้เห็นความผิดพลาด (wrong) ในเรื่องการรับรู้ในเรื่องประชาชนที่มีกล่าวพูดถึง/คิดถึงอยู่ในกระบวนการทางความคิดว่าด้วยประชาธิปไตยในสมัยใหม่เป็นอย่างยิ่ง

ประชาธิปไตยในสมัยใหม่ให้ความสำคัญต่อมโนทัศน์เรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนสมัยใหม่ที่ไม่ได้ติดกับ “จำนวน” ของสมาชิกในสังคมการเมืองมอบอำนาจให้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมี “มาตรฐานของประชาธิปไตย” บางอย่างจาก “จำนวน” เหล่านั้นด้วย หรือกล่าวอีกด้านหนึ่งประชาธิปไตยสมัยใหม่ต้องการ “คุณภาพที่เป็นประชาธิปไตย” จากสมาชิกของสังคมการเมืองของตนเอง ซึ่งคุณภาพที่เป็นประชาธิปไตยดังกล่าวอาจเป็นการรับรู้ถึงการมีความรับผิดชอบของตัวแทนของตน (accountability), การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) บนฐานของประชาธิปไตย เช่น พยายามชวนชวนรับรู้ข่าวสาร, การร่วมกิจกรรมต่างๆทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งประชาชนที่มีคุณภาพที่เป็นประชาธิปไตยดังกล่าวจึงถูกพูดถึงคิดถึงโดยมุมมองทางวิชาการเสียเป็นส่วนใหญ่

อันที่จริงแล้วประชาชนที่ถูกพูดถึง/คิดถึงโดยนักวิชาการเป็นไปในทางเดียวกับที่ทักษิณรับรู้เพียงแต่เป็นการรับรู้ที่กลับหัวกลับหางกัน เพราะในขณะที่ประชาชนของทักษิณรับรู้ว่าเป็นไปในแบบของวัตถุนิยม หรือก็คือประชาชนถูกเข้าใจว่ามีลักษณะที่เป็น “ก้อนจำนวน” ที่เป็นอัตวิสัยและที่สามารถถูกหยิบยกขึ้นมาอ้างความชอบธรรมได้เสมอ แต่ประชาชนของนักวิชาการจำนวนหนึ่งนั้นมองว่าประชาชนมีลักษณะที่เป็นภววิสัย ดังนั้นจึงเป็นประชาชนที่สามารถออกมาใช้ความรู้ความสามารถในวิถีทางประชาธิปไตยได้ด้วย สิ่งประชาชนแบบดังกล่าวนี้มีลักษณะที่สะท้อนอยู่ในแถลงการณ์ของกลุ่มประชาธิปไตยประชาชนดังต่อไปนี้

“...เราขอยืนยันจุดยืนที่ไม่เห็นด้วยกับเรื่อง การขอพระราชทานนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี เพราะชัยชนะที่แท้จริงมิใช่เพียงการที่นายกฯ ชื่อทักษิณออกไปเท่านั้น แต่ชัยชนะที่แท้คือการสร้างมาตรฐานใหม่ของการเมืองไทย นั่นคือการสร้างประชาธิปไตยโดยประชาชน การทำลายกติการ่วมของสังคมอย่างรัฐธรรมนูญ เพียงเพราะไม่สามารถกดดันนายกทักษิณให้ออกไปได้นั้น ถือเป็นการไม่เคารพกติกา และตัด

ตอนการพัฒนาประชาธิปไตยไทย ...เราขอให้สังคมไทยพึงระลึกว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เป็นส่วนหนึ่งของเจตนารมณ์ของประชาชนที่ต่อสู้ด้วยชีวิต และเลือดเนื้อในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 และการต่อสู้ผลักดันของประชาชนอย่างกว้างขวาง เพื่อปฏิรูปการเมืองเพื่อให้มีนายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้ง ถ้าผลการเลือกตั้งออกมาแล้วปรากฏว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ยังกลับมาเป็นนายกได้อีก ก็ไม่ได้หมายความว่า จะล้มเลิกในข้อกล่าวหาต่าง ๆ แต่อย่างใด นั้นหมายความว่า การขับไล่นายกฯ ก็จะต้องมีอยู่ต่อไป ทั้งนี้ การดำเนินการจะต้องเป็นไปตามหลักการของการไม่ใช้ความรุนแรงและภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของประชาชน... เพื่อเป็นการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ปกป้องประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ มุ่งยึดหลักการและคำนึงถึงพัฒนาการของการเมืองของประชาชน เราจึงขอเรียกร้องให้ประชาชนหรือกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ที่ต้องการ “หยุดระบอบทักษิณด้วยพลังประชาชน ไม่เอานายกฯ พระราชทาน” ออกมาแสดงจุดยืนตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ไม่ร่วมชบวนแสดงตนของนายกฯพระราชทาน รวมกลุ่มแสดงตนประกาศไม่เอานายกฯพระราชทาน ใส่สัญลักษณ์สีเขียว ป้ายผ้าสีเขียวเพื่อเป็นสัญลักษณ์ไม่เอานายกฯพระราชทาน ฯลฯ เพื่อสร้างพื้นที่ใหม่ ของประชาชน...”⁴⁷

และอีกคำกล่าวหนึ่งของโกวิท วงศ์สุรวัฒน์

“...คนส่วนใหญ่มักจะติดยึดกับรูปแบบ ถ้ามีการเลือกตั้งก็แปลว่าประเทศนั้นมีการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีการเลือกตั้งไม่ได้แปลว่ามีประชาธิปไตยเสมอไป ตัวอย่างการปกครองในหลายประเทศที่มีการเลือกตั้ง...แต่ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นประชาธิปไตย ... การเลือกตั้งในประเทศเหล่านั้น มักจะไม่ค่อยบริสุทธิ์ยุติธรรม ส่วนใหญ่ใช้อำนาจโกงเลือกตั้ง ส่วนจะเหมือนกับประเทศไทย ที่มีข้อครหาว่า ใช้การปกครองในระบบทักษิณ จะมี

⁴⁷ กลุ่มประชาธิปไตยประชาชน, “แถลงการณ์ หยุดระบอบทักษิณ นายกฯต้องมาจากประชาชน ประชาธิปไตยไม่มีทางลัด คัดค้านนายกฯพระราชทาน,” (24 มีนาคม 2549) (อัดสำเนา)

ลักษณะเช่นนั้นหรือไม่... ขึ้นอยู่กับการคิดพิจารณาของประชาชน...”⁴⁸

การพูดถึง/คิดถึงประชาชนที่แสดงออกจากคำกล่าวทั้งสองมีจุดร่วมที่คล้ายกันอยู่ เนื่องด้วยมองว่าประชาชนนั้นต้องตระหนักถึงอำนาจที่ตนมี การที่ทั้งสองคำกล่าวพูดถึงผลของการเลือกตั้งว่าสามารถถูกนำไปใช้อ้างความชอบในการปกครองได้ก็จริง แต่ขณะเดียวกันทั้งสองก็กล่าวว่าจะต้องมีการตรวจสอบจากประชาชนว่าอำนาจนั้นใช้ได้อย่างสมควรหรือไม่ ในขณะที่คำกล่าวแรกแสดงให้เห็นว่าพูดถึง/คิดถึงประชาชนที่ตื่นตัว จนสามารถทำให้เกิดรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นมาเป็นมาตรฐานของรัฐได้ เพียงแค่การเลือกตั้งจึงเป็นเพียงการแสดงออกของอำนาจของประชาชนในการกำหนดความเป็นไปของสังคมการเมืองของตน มากกว่าที่จะเรียกร้องอำนาจนอกรัฐธรรมนูญมาใช้ปัญหา ในขณะที่เดียวกันหากเปรียบเทียบกับคำกล่าวที่สองที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจของประชาชนนั้นอาจไม่ “สะอาด” เสมอไป เพราะความ “สกปรก” ของการเมืองอาจแทรกซึมมาได้ การมองเช่นนี้เท่ากับเป็นการพูดถึง/คิดถึงประชาชนในแง่ที่ว่าอำนาจอยู่จริง และการเลือกตั้งก็คือการแสดงออกถึงอำนาจจริง แต่การแสดงออกนั้นอาจไม่ได้มาจากการคิดถึงสาธารณประโยชน์ของประชาชนคนนั้น ๆ แต่เป็นผลสัมฤทธิ์ของการชักจูงโดยนักการเมืองที่สามารถเข้ามาแทรกแซงการตัดสินใจของประชาชนได้เสมอ หรือก็คือการเรียกร้องให้ประชาชนมีความตื่นตัวในทางการเมือง ทว่าข้ออ้างอิงของคำกล่าวที่สองนี้จะต่างจากคำกล่าวแรก เพราะข้อเรียกร้องที่สองนี้วางอยู่บนการพูดถึง/คิดถึงบนข้ออ้างอิงทางศีลธรรม หรือก็คือเป็นประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมนั่นเอง

โดยสรุปแล้วสิ่งที่ทักษิณใช้อ้างความชอบธรรมในการปกครองของเขา แสดงให้เห็นว่าทักษิณพูดถึง/คิดถึงประชาธิปไตยที่วางอยู่บนโมทัศน์เรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชน (sovereignty of the people) ซึ่งอ้างอิงไปอยู่กับรัฐธรรมนูญ แต่ขณะเดียวกันเขาก็พูดถึง/คิดถึงประชาชนในลักษณะของกลุ่มก้อนของคะแนนเสียงที่เป็นที่มาของอำนาจที่ถูกถ่ายโอนมาให้เขาใช้ในการปกครอง ประชาธิปไตยของทักษิณจึงเป็นประชาธิปไตยที่มีความเชื่อมโยงไปกับการพูดถึง/คิดถึงประชาธิปไตยแบบที่ถูกพูดถึง/คิดถึงกันอยู่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ที่สืบทอดกันมาจนปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเสียก็เห็นว่ารัฐธรรมนูญยังมีความสำคัญในฐานะของแหล่งอ้างอิง (principle)

⁴⁸ โกวิท วงศ์สุวรรณ, “ว่าด้วยคุณธรรมและจริยธรรม,” มติชน (3 ตุลาคม 2550) เข้าถึงได้จาก <http://www.weopenmind.com>. 14 Nov 2008. (เน้นโดยผู้เขียน)

ที่สำคัญ ไม่ต่างกับมุมมองจำนวนไม่น้อยที่มีการพูดถึง/คิดถึงประชาธิปไตยที่วางอยู่บนมโนทัศน์เรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนด้วยเช่นกัน จากทั้งแถลงการณ์ของกลุ่มประชาธิปไตยประชาชน รวมไปถึงคำกล่าวหลายชิ้นในส่วนที่แล้ว ในขณะที่เดียวกันก็จะพบว่ามีคำกล่าวอีกหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงการพยายามเชื่อมโยงการบริหารราชการของทักษิณเข้ากับเรื่องศีลธรรม หรือจริยธรรม ซึ่งเป็นแนวการมองประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นมาในช่วง พ.ศ. 2516 – 2535 ที่รัชชย์เรียกว่าประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมนั่นเอง ประชาชนจึงต้องเป็นประชาชนนอกจากจะตื่นตัวในทางการเมืองแล้วยังต้องระลึกถึงศีลธรรม หรือจริยธรรมทางการเมืองด้วย ซึ่งคงไม่เป็นการกล่าวเกินไปนักหากจะเรียกการมองประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมนี้ว่าเป็นการพูดถึง/คิดถึงประชาธิปไตย รวมถึงเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนแบบชนชั้นกลางไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ส่วนต่างๆของประชาชนไทยและการแบ่งแยกการรับรู้

สังคมไทยได้สร้างสิ่งที่ผิดพลาด (wrong) ขึ้นอย่างน้อย 2 เรื่อง เรื่องแรกคือการทำสังคมไทยมองว่าประชาชนมีความเท่าเทียมกันทั้งหมด ทว่าความเท่าเทียมดังกล่าวกลับปฏิเสธความแตกต่างหลากหลาย เป็นความเท่าเทียมที่พูดถึง/คิดถึงแต่ในทางคณิตศาสตร์ หรือก็คือความเท่าเทียมแบบที่ภาคนิพนธ์ฉบับนี้เรียกว่าความเท่าเทียมนั่นเอง เรื่องผิดพลาดที่สองคือการนิยามความตื่นตัวในทางการเมืองที่มีแนวคิดแบบชนชั้นกลางรองรับ

ความผิดพลาดในเรื่องความเท่าเทียมนั้น เห็นได้จากการพูดถึง/คิดถึงประชาชนของทักษิณ อันที่จริงแล้วความผิดพลาดนี้ได้มีความพยายามแก้ไขไปแล้วในส่วนของกร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ข้อพิสูจน์ที่สำคัญคือการปฏิรูปการเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดของ นพ. ประเวศ วะสีที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คปพ.) เมื่อ พ.ศ. 2537 ซึ่งมีการผลักดันแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชน, ประชาธิปไตยระดับรากหญ้า และการเมืองภาคประชาชนให้เข้าไปอยู่ในรัฐธรรมนูญ ในเวลาเดียวกันนั้นก็มีการกระจายแนวคิดเรื่องประชาสังคมจากเอ็นจีโอที่มีอยู่ตั้งแต่อ่อนเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 สู่อสังคมนวงกว้าง แม้ในที่สุดแล้วข้อเสนอของ คปพ. จะไม่ได้บรรลุไว้ทั้งหมดก็ตามแต่หลักการสำคัญในเรื่องการเมืองภาคประชาชน และการตรวจสอบการทำงานของของนักการเมืองก็ปรากฏอยู่ในหลายมาตรา⁴⁹

⁴⁹ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชน ใน ระบอบประชาธิปไตยไทย, น. 165 - 166. และโปรดดูเพิ่มเติมใน เรื่องเดียวกัน, น. 103 – 107.

ข้อผิดพลาดข้อแรกนี้จึงเป็นไปในแนวทางที่รองสิแยร์เรียกว่า “กวีนิพนธ์ของการเมือง (the poetics of politics)” ในที่นี้คือวิถีในการต่อสู้ในเรื่องกวีนิพนธ์ของความรู้เรื่องความเท่าเทียมของประชาชน จากประชาชนที่เป็นฝ่ายรอรับการอุปถัมภ์ของรัฐบาล (passive role) ให้กลายเป็นประชาชนที่มี “ลักษณะอัตภาวะในทางการเมือง (political subjectification)” การที่ คปพ. ผลักดันเรื่องสิทธิชุมชน, ประชาธิปไตยระดับรากหญ้า และการเมืองภาคประชาชนดังกล่าวให้กลายเป็นเรื่องที่สามารถอ้างอิงได้ด้วยรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการต่อสู้ในการปรับเปลี่ยนระบบของการแบ่งแยกการรับรู้ที่เกี่ยวกับความเท่าเทียม และบทบาททางการเมืองของประชาชนที่มีอยู่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ให้การเป็นการรับรู้ถึงสิทธิและอำนาจของประชาชนที่เปลี่ยนไป เป็นการต่อสู้เพื่อก่อให้เกิดการสร้างข้ออ้างอิง (principle) ใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนให้สิ่งที่พูดถึง/คิดถึงไม่ได้กลายเป็นสิ่งที่พูดถึง/คิดถึงได้ เพื่อให้ประชาชนส่วนที่ไม่ถูกนับรวมว่าเป็นส่วนของสังคม สามารถเข้ามามีส่วนในสังคมการเมือง (part-taking) นั่นเอง ผลก็คือการเติบโตขึ้นของการเมืองภาคประชาชนที่เสกสรรคักกล่าวเอาไว้ในงานชิ้นสำคัญเรื่อง “การเมืองภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตยไทย” นั้นเอง

ทว่าสิ่งที่ถูกแก้ไขจากความผิดพลาดแรกนี้ก็กลับมีปรากฏเชื่อมโยงกับความผิดพลาดข้อที่สองคือการนิยามความตื่นตัวในทางการเมืองที่มีแนวคิดแบบชนชั้นกลางรองรับ ข้อนี้มิใช่ทำให้เกิดจากการนิยามของ คปพ. ทั้งหมด เพราะดังกล่าวนั้นแล้วว่าแนวทางที่พูดถึง/คิดถึงประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรมที่มีบทบาทในช่วงเวลาเดียวกันนั้น หากพิจารณาข้อวิเคราะห์ของเกษียรที่ยกมาในส่วนที่แล้วที่ว่า รัฐธรรมนูญ 2540 ทำให้กลุ่มทุนใหญ่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ขณะที่นักการเมืองที่เป็นนักเลือกตั้งลดอำนาจลง ชนชั้นกลางในเมืองมีช่องทางที่จะเป็นฐานเสียงและตั้งรัฐบาลได้มากขึ้น ส่วนประชาชนชาวชนบทเปลี่ยนฐานะบทบาทจากผู้รับการอุปถัมภ์ในเครือข่ายอุปถัมภ์/เลือกตั้งของระบบ เดิมกลายมาเป็นผู้บริโภคนโยบายที่กำหนดจากส่วนกลางเบื้องบนอย่างเชื่องๆ ในส่วนนี้เป็นผลสืบเนื่องจากการที่ชนชั้นกลางนั้นมองว่าสังคมนอกเมืองหลวงว่าอนารยะ (uncivil society) และหวาดกลัวว่าจะเกิดลักษณะที่น่าหวาดกลัวของประชาธิปไตยคือทรราชเสียงข้างมาก (tyranny of the majority) ทว่าเป็นในแบบทรราชของเสียงชนบทข้างมาก (tyranny of the rural majority) ประชาชนในชนบทถูกมองว่า “โง่ – จน – เจ็บ” ในทางเศรษฐกิจ และสังคมตามที่ชนชั้นกลางเข้าใจ รวมถึงผนวกเข้ากับวิกฤติการณ์เศรษฐกิจปี 40 ชนชั้นกลางจึงมองว่าน่าจะเป็นการง่ายที่จะมีนักการเมืองในความหมายที่เป็นพวก “นักทุจริตคอร์รัปชัน” เข้ามาใช้ข้อต่อในสายตาของชนชั้นกลางนี้เข้ามามีอำนาจในการเมืองระดับชาติ สภาวะการณ์ของสังคมการเมืองไทยนี้เกษียรชี้ว่าเป็นในลักษณะที่เอนก เหล่าธรรมเนียมที่คนเรียกว่า

“สองนคราประชาธิปไตย” และที่เสกสรรค์เรียกว่า “หนึ่งรัฐ สองสังคม” ที่บั่นทอนกันเองจนเกิดปัญหาในที่สุด⁵⁰ การมองประชาชนในชนบท (และคนจนเมือง) แบบชนชั้นกลางจึงเป็นการด้อยค่าของลักษณะอัตภาวะในทางการเมืองของประชาชนในส่วนอื่นของสังคมไป การเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนจึงสามารถถูกมองว่า “ไม่บริสุทธิ์” ได้ รวมถึงมองว่าพลังทางการเมืองที่แสดงออกโดยประชาชนในชนบท และคนจนเมืองไม่ว่าจะแนวทางใดก็เป็นเพียงการเมืองของประชาชนที่ “โง่ – จน – เจ็บ” ที่อยู่ในระดับศีลธรรม หรือจริยธรรมทางการเมืองที่ต่ำกว่าชนชั้นกลาง

กรณีเช่นนี้ก็พอจะแสดงให้เห็นว่าการแบ่งแยกการรับรู้ในเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนในสังคมไทยนั้นแต่เดิมมีข้ออ้างอิงอยู่กับรัฐธรรมนูญ ประชาชนในสังคมการเมืองไทยได้ถูกแบ่งจากความผิดพลาดในเรื่องความเท่าเทียม ประชาชนในสังคมไทยจึงสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ ประชาชนที่พูดถึง/คิดถึงว่าเป็นกลุ่มก้อนของคะแนนเสียงที่สามารถหิบบกมากแล้วอ้างความชอบธรรม และรอคอยการดำเนินนโยบายของตัวแทน/รัฐบาลตามที่สัญญาไว้ก่อนการเลือกตั้ง หรือก็คือเป็นประชาชนที่มีลักษณะรอรับ (passive role) นั้นเอง และประชาชนส่วนแรกนี้เป็นประชาชนที่ถูกนับรวม (account) ในพื้นที่ทางการเมืองของไทย อีกส่วนหรืออีกกลุ่มนั้นเป็นประชาชนที่พูดถึง/คิดถึงว่าเป็นกลุ่มของสมาชิกในสังคมการเมืองที่สามารถออกมาเรียกร้อง, ตรวจสอบ การดำเนินนโยบายต่างๆของตัวแทน/รัฐบาลได้ หรือก็คือเป็นประชาชนที่มีความตื่นตัวทางการเมือง (active role) ซึ่งเป็นประชาชนที่รัฐไม่นับเป็นส่วน (miscount) ที่รัฐใช้ตรรกะของการตรวจตรา/ตำรวจ (police) เข้ามาจัดการ ทั้งนี้จากเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 จนถึงพฤษภาคม 2535 สังคมไทยได้เกิดสิ่งที่เรียกว่าสุนทรียศาสตร์ของการเมือง กล่าวคือมีการต่อรอง, เกิดกวีนิพนธ์ทางการเมือง (poetics of politics) ในเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนให้ส่วนของประชาชนที่ตื่นตัวในทางการเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคมการเมือง โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นแหล่งอ้างอิง (principle)

⁵⁰ เกษียร เตชะพีระ, บุชกับทักษิณ, น. 167. หนึ่งงานของเสกสรรค์ที่เกษียรกล่าวถึงคือ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “ศตวรรษที่ 21 กับคำถามต่อนักรัฐศาสตร์,” (ปาฐกถาเนื่องในโอกาสครบรอบก่อตั้ง 53 ปี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 14 มิถุนายน 2545). (ขัดสำเนา).

การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางและแนวทางการมองประชาธิปไตยของชนชั้นกลางที่เริ่มมีอิทธิพลเพิ่มขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และมีบทบาทในสังคมการเมืองที่มากขึ้นในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ได้สร้างข้ออ้างอิงขึ้นให้กับสังคมการเมืองไทยสิ่งหนึ่ง นั่นคือการนำเอาศีลธรรมและจริยธรรมมา “ผสมพันธุ์” กับการเมืองการปกครอง ข้ออ้างอิงนั้นเป็นการมองด้วยมโนทัศน์ประชาธิปไตยแบบนักศีลธรรม โดยข้ออ้างอิงนี้เป็นที่ยอมรับทั่วไปในหมูชนชั้นกลางที่เชื่อว่าพวกตนตื่นตัวทางการเมืองอย่างมีศีลธรรมจริยธรรม “กว่าผู้อื่น” การแบ่งแยกการรับรู้ในเรื่องประชาชนจากความผิดพลาดในหลักการ (wrong) ของศีลธรรมจริยธรรมของชนชั้นกลางคือกลุ่มหรือส่วนแรกคือประชาชนในลักษณะ “ตาสี-ตาสาย-ยายมี-ยายมา” ซึ่งเป็นประชาชนที่ถูกมองว่าเป็นชั้นล่างของสังคมที่ไม่ได้ระลึกถึงการมีอำนาจอธิปไตยของตนมากนัก เป็นประชาชนที่ “ใจ – จน – เจ็บ” ประชาชนกลุ่มนี้จะถูกรับรู้ว่าเป็นกลุ่มที่เห็นว่าผลการเลือกตั้งเป็นที่สุด และเป็นพวกที่ไม่ตื่นตัวทางการเมือง แต่รอคอยให้ตัวแทนที่ตนเลือกเข้าไปนั้นตอบสนองตามนโยบายที่เคยหาเสียงไว้ อีกทั้งประชาชนกลุ่มนี้มักถูกรับรู้ว่าเป็นผู้ขายเสียง และเป็นต้นตอของ “การเมืองสกปรก” ขาดศีลธรรมจริยธรรมอย่างที่ชนชั้นกลางต้องการ ประชาชนในส่วนนี้จึงเป็นประชาชนที่ข้ออ้างอิงในเรื่องศีลธรรมและจริยธรรมของชนชั้นกลางไม่นับรวม (miscount) ในพื้นที่ทางการเมืองประชาชนในส่วนที่สองก็คือชนชั้นกลางที่ถูกรับรู้ว่าเป็นคนเมือง, มีการศึกษา, ตื่นตัวในข่าวสารบ้านเมือง ทำให้สำนึกความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะการมีอำนาจอธิปไตยของตนของประชาชน ประชาชนกลุ่มนี้เห็นว่าการใช้จำนวนมากกล่าวอ้างความชอบธรรมแต่ไม่สามารถบริหารกิจการบ้านเมืองอย่าง “ไม่สกปรก” ได้ยอมทำให้ตัวแทนเหล่านี้ไม่ควรจะมีความชอบธรรมในการปกครอง ด้วยข้ออ้างอิงในเรื่องศีลธรรมและจริยธรรมแล้วประชาชนส่วนนี้จึงถูกนับรวมเป็นส่วน (account) ในพื้นที่การเมืองอยู่เสมอ ซึ่งการแบ่งแยกการรับรู้นี้ถูกตอกย้ำ/ตรวจตรา (police) อยู่ตลอด ตัวอย่างที่ดีคือวลีรณรงค์การเลือกตั้งที่นำเสนอโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ได้ยืนยันว่า “เลือกตั้งครั้งนี้ เลือกคนดีเข้าสภา” แสดงให้เห็นข้ออ้างอิงในเรื่องศีลธรรมจริยธรรมได้ชัดเจนยิ่ง

สังคมการเมืองไทยในช่วงหลังรัฐธรรมนูญ 2540 จึงเป็นสังคมแห่งการตรวจตรา (policing society) ที่เปลี่ยนระดับกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ในการพูดถึง/คิดถึงประชาธิปไตย/ประชาชนด้วยการอ้างอิงจากรัฐธรรมนูญไปสู่การพูดถึง/คิดถึงประชาธิปไตย/ประชาชนด้วยข้ออ้างอิงทางศีลธรรมที่ผนวกรวมเอาจารีตทางความคิดของชนชั้นกลางสร้างเข้าไปด้วย กรณีเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าการเรียกร้องให้คำนึงถึงรัฐบาลที่ “เข้มแข็งและให้ความสำคัญกับประชาชนจำนวนมาก” ที่อ้างอิงอยู่กับรัฐธรรมนูญของทักษิณจึงมีลักษณะคล้ายๆกับว่าเป็น “กึ่งคำพูด กึ่งเสียง (semi – speech; semi – voice)” ที่ว่า “กึ่งคำพูด” ก็เพราะรัฐธรรมนูญเองก็เป็นข้อ

อ้างอิงที่ยังมีพลังในสังคมการเมืองที่ให้ที่ให้ทางในทางการเมืองกับประชาชนอยู่ ที่ว่า “กึ่งเสียง” ก็คือด้วยข้ออ้างอิงเรื่องศีลธรรมจริยธรรมยังเรียกร้องให้รัฐบาล และนักการเมืองรวมถึงผู้นำรัฐบาล “ข้อสัจย์ สัจจิต โปร่งใส ตรวจสอบได้” ได้พยายามตรวจตรา (policing) อย่างหนักข้อขึ้นเรื่อยๆ สิ่งที่ทักษิณพยายามอ้างจึงสามารถถูกรับรู้ได้แต่ก็ไม่ได้ทรงพลังเพียงพอ หรือทรงพลังอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ไปเสียทั้งหมด

ดังนั้นในเวลาต่อมาเมื่อการตรวจตรา (policing) ของตรรกะของการตรวจตรา/ตำรวจ เริ่มปฏิบัติการอย่างรุนแรงและรุกเร้าขึ้น อาจด้วยวิธีการบริหารราชการของทักษิณที่ถูกตั้งข้อสังเกตมากมาย อาจด้วยการโหมกระพือข้อเรียกร้องทางศีลธรรมจริยธรรมของนักการเมืองโดยสมาชิกในสังคมจำนวนหนึ่ง หรืออาจจะด้วยการโหมกระพือจากสื่อมวลชนชั้นกลางจำนวนหนึ่งก็ตาม ลักษณะกึ่งคำพูดกึ่งเสียงของทักษิณจึงได้กลับกลายเป็นเสียง (voice) ที่ไม่ได้ยิน นั่นรวมถึงอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่ทักษิณนำมากล่าวอ้างความชอบธรรมในการปกครองก็ได้กลายเป็นเสียงที่ไม่ได้ยินสำหรับประชาชนในส่วนของสังคมไทยจำนวนหนึ่ง เช่นนักวิชาการ, พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย รวมถึงทหาร อาจกล่าวได้ว่าภาษาของทักษิณได้กลายเป็นภาษาของส่วนที่ไม่เป็นส่วนในสังคมของข้ออ้างอิงทางศีลธรรมจริยธรรมไปแทบจะในทันทีที่ที่ พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยประกาศตัวขึ้น ที่ทำให้สังคมภายใต้ตรรกะของการตรวจตรา/ตำรวจ (police) ในเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่มีข้ออ้างอิงบนเรื่องศีลธรรมจริยธรรมเข้ามามีผลต่อการรับรู้เทียบเคียง หรืออาจจะยิ่งกว่าอธิปไตยของประชาชนที่มีข้ออ้างอิงบนเรื่องรัฐธรรมนูญ เช่นนี้แล้วการรัฐประหารที่เกิดขึ้นเมื่อ 19 กันยายน 2549 จึงเทียบเคียงได้กับปฏิบัติการของตรรกะของการตรวจตรา/ตำรวจ (policing) เพื่อให้ฉันทามติที่เต็มไปด้วยคติ/อคติของชนชั้นกลางดำรงอิทธิพลต่อการรับรู้ในเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนต่อไปนั่นเองสังคมการเมืองไทยจึงเป็นสถานการณ์ของการหมุนวนเข้าสู่สังคมที่ไร้ความเป็นการเมือง ทว่าเป็นเพียงสังคมของการตรวจตรา (policing society) เป็นเพียงสังคมที่พยายามสร้างความเห็นพ้องว่าอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่ถูกรับรองด้วยรัฐธรรมนูญนั้นไม่เพียงพอ ทว่าต้องมีศีลธรรมจริยธรรมในทางการเมือง (ตามมาตราฐานของชนชั้นกลาง) เข้ามาผนวกรวมอีกด้วย ด้วยข้ออ้างเช่นนี้เองทำให้เสียงของประชาชน (ที่รับรู้และถูกรับรู้ในประชาธิปไตย/ประชาชนบนข้ออ้างอิงของรัฐธรรมนูญเพียงด้านเดียว) ไม่ถูกรับรู้ หรือหากถูกรับรู้ก็จะถูกดูแคลนว่าเป็นเพียงเสียงรบกวน (noise) ที่ “ไม่มีมาตรฐานทางศีลธรรมจริยธรรม” ไปเสีย ประชาชนจำนวนไม่น้อยที่เคยควรจะเป็นส่วนหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ได้ถูกกักกันและผลักดันกลับไปเป็นส่วนที่ไม่เป็นส่วนอีกครั้งภายใต้ตรรกะของการตรวจตรา/ตำรวจของประชาธิปไตยแบบนักจริยธรรมนี้เอง